

Politicus vs Politica

Worden vrouwelijke politici anders beoordeeld door de Nederlandse burger dan mannelijke politici?

**Universiteit
Leiden**

Rozemarijn Esmee van Dijk
13-6-2016
Begeleider: Prof. dr. J. J. M. Van Holsteyn
9.743 woorden

Voorwoord

Hier ligt het eindresultaat van mijn bachelor Politieke Wetenschappen aan de Universiteit Leiden. De scriptie is onderdeel van het bachelorproject Politieke Psychologie. Mijn scriptie heet ‘Politicus vs. Politica’ en is een onderzoek naar de vraag of mannelijke politici anders beoordeeld worden dan vrouwelijke politici. Het feit dat er in de Tweede Kamer relatief minder vrouwen zitten dan in de bevolking, heeft mij altijd geïntrigeerd. Dat is de reden dat ik mij met dit onderwerp bezig gaan houden. Het schrijven van deze scriptie nodigt mij uit om mij nog meer in deze kwestie te verdiepen.

Prof. dr. Joop van Holsteyn was mijn begeleider. Zonder hem was dit onderzoek niet geworden zoals het nu is. Ik dank hem voor de goede feedback en de wijze waarop hij mijn vragen tijdens het onderzoek heeft beantwoord. Ook ben ik hem zeer erkentelijk voor het feit dat hij het voor mij mogelijk heeft gemaakt dat ik kon samenwerken met het EenVandaag Opiniepanel. Joop was naast begeleider ook een belangrijke motivator.

Daarnaast wil ik Rozemarijn van der Lubben van het EenVandaag Opiniepanel bedanken. Zij heeft mij geholpen, zodat ik mijn vragenlijst kon optimaliseren. Ook heeft zij, samen met haar collega’s van EenVandaag, mijn vragenlijst bijzonder snel aan hun panel van 50.000 respondenten voorgelegd.

Tot slot wil ik mijn ouders en vrienden bedanken. De taalkundige tips van mijn vader en de onderzoeksinhoudelijke adviezen van mijn moeder hebben mij zeer geholpen deze scriptie tot een goed einde te brengen. Mijn medestudenten Eline en Victor en mijn broer Joris hebben mij steeds gemotiveerd en stonden altijd klaar om mijn proefvragenlijsten in te vullen en feedback te geven.

Ieder die mij geholpen heeft, hartelijk dank!

Rozemarijn E. van Dijk

Leiden, 12 juni 2016

Samenvatting

In Nederland wordt 40 procent van de Tweede Kamerzetels bekleed door een vrouw, terwijl 50,4 procent van de bevolking vrouw is. In dit onderzoek is geprobeerd een verklaring te vinden voor de ondervertegenwoordiging van de vrouw in de Tweede Kamer. De onderzoeksvraag is: ‘Worden vrouwelijke politici in de Tweede Kamer anders gezien en beoordeeld door de Nederlandse burger dan mannelijke politici?’. Door middel van een experimenteel vignettedesign zijn verschillende vragen over politici aan respondenten voorgelegd. In samenwerking met het EenVandaag Opiniepanel is de vragenlijst onder 19.384 mensen verspreid.

De politici moesten beoordeeld worden op tien eigenschappen binnen de dimensies karakter en competentie. Ondanks de verwachting dat vrouwen minder zouden scoren dan mannen vanwege *social role incongruity*, worden vrouwen op alle punten een fractie positiever beoordeeld dan mannen. Of de respondent een foto van de politicus te zien kreeg of niet, maakt voor de beoordeling van de politicus niet uit.

Daarnaast blijkt dat er onder respondenten wel degelijk stereotypes bestaan van vrouwen en mannen. Mannen worden hoger beoordeeld dan vrouwen op de *agentie* eigenschappen competent en zelfverzekerd; vrouwen worden hoger beoordeeld dan mannen op de *communale* eigenschappen oprecht en warmhartig. Deze bevinding lijkt geen rol te spelen bij het beoordelen van vrouwelijke en mannelijke politici.

Vrouwelijke kandidaatpolitici blijken niet ‘minder’ te worden beoordeeld dan mannelijke kandidaatpolitici. De verklaring voor de ondervertegenwoordiging van vrouwen in de Nederlandse vertegenwoordigende politiek is nog niet gevonden.

Inhoud

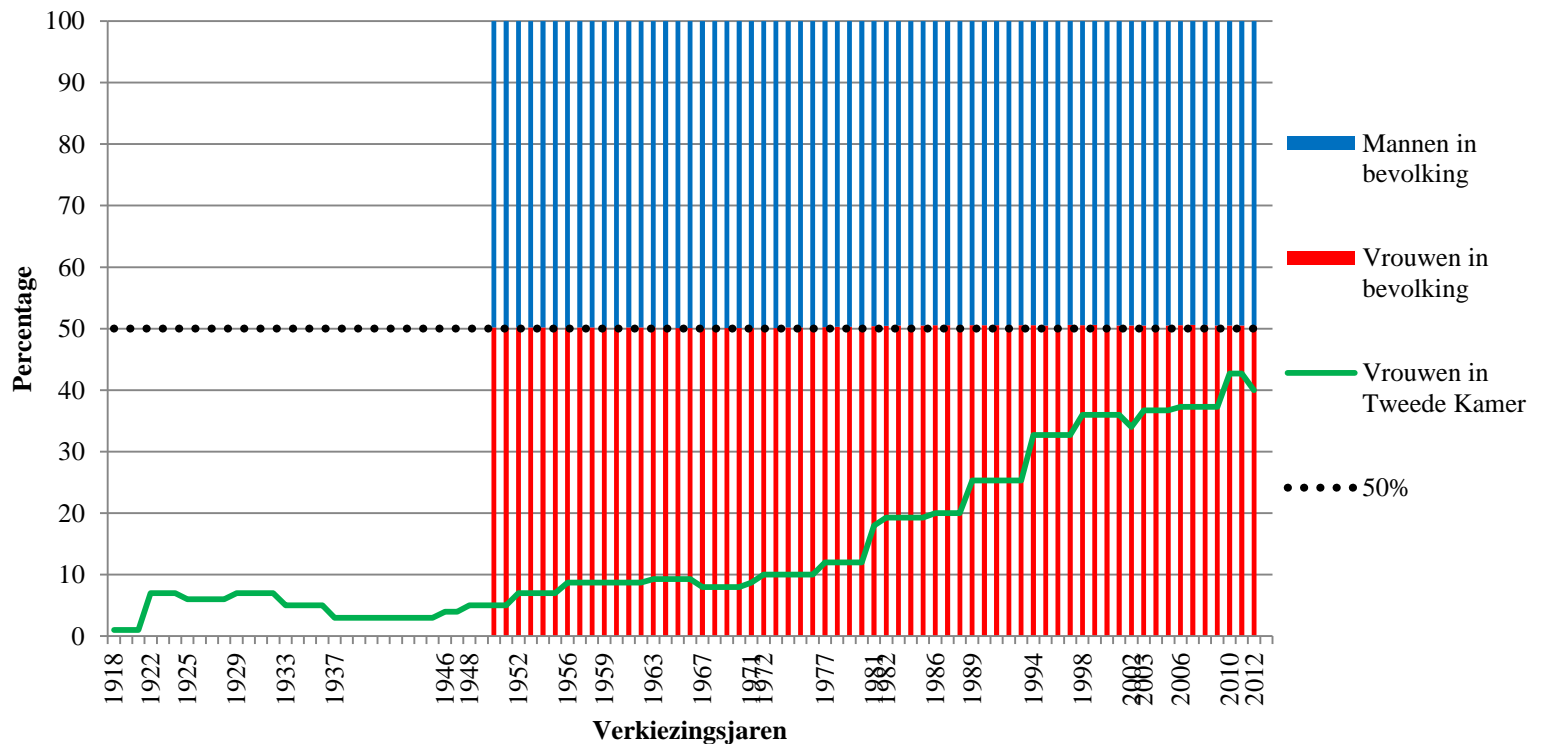
Voorwoord	2
Samenvatting.....	3
1 Inleiding	5
1.1 Het probleem van ondervertegenwoordiging	6
1.2 Politici op de electorale markt.....	8
2 Theoretisch kader	11
2.1 Personalisering: het belang van de persoon.....	11
2.2 Geslacht en stereotype.....	12
2.3 Het beoordelen van de persoonlijkheid	14
3 Onderzoeksdesign en dataverzameling	17
3.1 Vragenlijst en respondenten	17
4 Resultaten	21
4.1 Het beoordelen van de politicus	21
4.2 Gender stereotypes	23
5 Conclusie en discussie.....	28
Literatuurlijst.....	31
Bijlage I.....	34
Bijlage II.....	46
Bijlage III	47

1 Inleiding

In 1918 werd Suze Groeneweg het eerste vrouwelijke Tweede Kamerlid. Pas een jaar daarvoor, in 1917, was na een jarenlange strijd, gevoerd door vrouwenkiesrechtbewegingen als de ‘Vrije Vrouwen Vereeniging’ en de ‘Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht’, het passief vrouwenkiesrecht in de grondwet vastgelegd (Atria, z.d.). Na Groeneweg kwamen er in 1922 zeven vrouwen in de Tweede Kamer: zeven procent van de zetels werd dat jaar bekleed door een vrouw. Het percentage vrouwen in de Tweede Kamer varieerde lange tijd tussen de 3 en 10 procent. Pas eind jaren zeventig en in de jaren tachtig groeide het aandeel vrouwen in de Tweede Kamer: in 1989 werd 25,3 procent van de zetels bekleed door een vrouw. Na de Tweede Kamerverkiezingen van 2012 was dit percentage 39 (Parlement & Politiek, z.d.). Figuur 1 laat het hierboven geschetste verloop goed zien.

Op dit moment wordt 38 procent van de Tweede Kamerzetels bekleed door vrouwen, terwijl de Nederlandse bevolking voor 50,4 procent uit vrouwen bestaat. Dit betekent dat vrouwen in kwantitatief opzicht bijna een eeuw na de invoering van het passief kiesrecht voor vrouwen nog steeds niet evenredig vertegenwoordigd zijn in de Tweede Kamer. Niet alleen in de Tweede Kamer zijn vrouwen ondervertegenwoordigd, ook in de Eerste Kamer is slechts 36 procent van de leden vrouw. In het kabinet is dat op het moment van schrijven 35 procent. Bij de Provinciale Staten is 35 procent vrouw en bij de gemeenteraden tot slot is slechts 28 procent vrouw (Orobia de Castro et al., 2014, p. 2). Kortom, in veel vertegenwoordigende politieke organen in Nederland zijn vrouwen ondervertegenwoordigd.

Figuur 1: Vrouwen in de Tweede Kamer

Vrouwen in Tweede Kamer, bron: Politiek & Parlement, z.d.

Vrouwen in bevolking en mannen in bevolking, bron: CBS, 29 januari 2016

1.1 Het probleem van ondervertegenwoordiging

Zoals beschreven in de vorige paragraaf, zijn vrouwen in de Nederlandse vertegenwoordigende politieke organen numeriek ondervertegenwoordigd: in bijvoorbeeld de Tweede Kamer zijn relatief minder vrouwen dan in de samenleving. Om de discussie over de vertegenwoordiging van vrouwen beter te begrijpen, is het noodzakelijk om een onderscheid te maken tussen twee vormen van vertegenwoordiging, namelijk descriptieve en substantiële vertegenwoordiging.

Descriptieve vertegenwoordiging is gebaseerd op het idee van gelijkens (Celis, 2004, p. 2). Het parlement moet een spiegel zijn van de samenleving, ofwel een microkosmos (Celis, 2004, p. 2). Vertegenwoordigers moeten een afspiegeling zijn van het volk, dat zij vertegenwoordigen; het gaat er om wie ze zijn (Pitkin, 1972, p. 61; Mansbridge, 1999, p. 629). Vertegenwoordiging wordt gerealiseerd als vertegenwoordigers lijken op degenen die zij vertegenwoordigen (Celis & Meier, 2006, p. 183). Argumenten voor descriptieve vertegenwoordiging zijn doorgaans gebaseerd op het idee van rechtvaardigheid (Celis & Meier, 2006, 186; Philips, 1994, p. 68). Dit houdt in dat, aangezien vrouwen de helft van de bevolking vormen, het ook logisch zou zijn dat zij numeriek evenredig aanwezig zijn in vertegenwoordigende organen. Dit argument verwijst naar de democratische opvatting dat iedereen gelijke invloed moet kunnen uitoefenen op de politieke besluitvorming (Leijenaar, 1989, p. 93).

Mansbridge stelt dat door descriptieve vertegenwoordiging voor de samenleving zichtbaar wordt, dat alle groepen in de samenleving gelijk zijn in hun capaciteiten om te regeren (Mansbridge, 1999, p. 650). Volledige descriptieve vertegenwoordiging zou op deze manier het traditionele idee kunnen doorbreken dat politiek een mannenzaak is. Daarnaast zou ook de legitimiteit van het beleid vergroot worden, alleen al vanwege het idee dat bepaalde groepen in de samenleving aanwezig zijn bij de totstandkoming van dat beleid (Mansbridge, 1999, p. 650; Celis & Meier, 2006, p. 186).

Een belangrijke vraag die over deze ideeën van descriptieve vertegenwoordiging rijst, is wie er dan vertegenwoordigd moeten zijn? Op basis van welke kenmerken moet afspiegeling gebaseerd zijn: leeftijd, geslacht, etniciteit, seksuele voorkeur, opleiding et cetera (Bovens & Van Wille, 2010, p. 18). Volksvertegenwoordigers kunnen onmogelijk alle kenmerken van de bevolking bezitten (Bovens & Van Wille, 2010, p. 19).

Alleen het nastreven van descriptieve vertegenwoordiging is niet genoeg om te pleiten voor de aanwezigheid voor vrouwen in de politiek. Dat is de reden dat ook gekeken moet worden naar de andere vorm van vertegenwoordiging: substantiële vertegenwoordiging.

Substantiële vertegenwoordiging betekent dat de vertegenwoordiger probeert te handelen namens de burgers die hij vertegenwoordigt: *standing for* (Pitkin, 1972, p. 111). De vertegenwoordiger handelt namens degene die hij vertegenwoordigt (Celis, 2004, p. 2). Vertegenwoordigers hebben een mandaat om bepaalde ideeën en belangen te behartigen (Celis & Meier, 2006, p. 184). In de literatuur over vrouwenvertegenwoordiging wordt de relatie tussen de descriptieve vertegenwoordiging en de substantiële vertegenwoordiging nader onderzocht. Het idee is

dat het belangrijk is voor de vertegenwoordiging van vrouwen en hun belangen wie de vertegenwoordigers zijn (Mansbridge, 1999; Philips, 1994). Maar wat hebben vrouwen te winnen bij vrouwelijke vertegenwoordigers?

Philips stelt dat een vertegenwoordiger strikt genomen alleen iemand kan vertegenwoordigen op de onderwerpen die in het verkiezingsprogramma staan (Celis & Meier, 2006, p. 189). De kiezer heeft immers gekozen voor een vertegenwoordiger op basis van een van tevoren vastgesteld verkiezingsprogramma. Wanneer er onderwerpen aan bod komen die niet in het vastgestelde programma staan, moet de vertegenwoordiger terugrijpen op zijn eigen oordeel. In dit geval moet de kiezer erop vertrouwen dat de waarden en ideeën van de door hem gekozen vertegenwoordiger geheel of gedeeltelijk overeenkomen met zijn eigen waarden. Op deze momenten kunnen identiteitskenmerken een cruciale rol spelen (Blais, 2011, p. 3; Celis, 2004, p. 4; Celis & Meier, 2006, p. 189; Mansbridge, 1999, p. 644). Deze aanname is gebaseerd op het idee dat gedeelde identiteitskenmerken een gedeelde leefwereld weerspiegelen.

Volgens Philips is voor de vertegenwoordiging van vrouwen een gedeelde levenservaring en hun positie in de samenleving van belang (Philips, 1994, p. 71). Belangrijke elementen in de levenservaring die verschillen tussen mannen en vrouwen zijn bijvoorbeeld verschillen in de invulling van het dagelijks leven. Zo worden mannen en vrouwen verschillend gesocialiseerd, hebben zij verschillende beroepen, huishoudelijke rollen en een andere sociaaleconomische status (Tamerius, 1995, p. 96).

Ondanks dat vrouwen een bepaalde levenservaring delen, kan er geen universele vrouwelijke levenservaring bestaan (Celis & Meier, 2006, p. 189). Vrouwen hebben als groep geen gegeven vaste gedeelde identiteit: het is namelijk een heterogene groep met verschillende belangen en behoeften. Dat sluit echter niet uit dat deze belangen gegenderd zijn (Celis & Meier, 2006, p. 189). Philips noemt dit de *politics of presence*:

'... the variety of women's interests does not refute the claim that interests are gendered. ... The argument from interest does not depend on establishing a unified interest of all women: it depends, rather, on establishing a difference between the interests of women and men' (Phillips, 1995, p. 68).

Juist vanwege deze diversiteit van belangen is het belangrijk dat de numerieke vertegenwoordiging van vrouwen verbetert. Op deze manier komen er ook meer verschillende vrouwelijke volksvertegenwoordigers die de verschillende, maar gegenderde belangen van vrouwen kunnen vertegenwoordigen.

Uit empirisch onderzoek is gebleken dat het feit dat een afgevaardigde een vrouw is geen garantie hoeft te zijn voor het verdedigen van vrouwenbelangen (Celis & Meier, 2006, p. 190). 'De aanwezigheid van vrouwen verhoogt enkel de kans dat vrouwen vertegenwoordigd zullen worden' (Celis & Meier, 2006, p. 190). Ook draagt de aanwezigheid van vrouwelijke politici bij aan het versterken van de positie van vrouwenbelangen (Wängnerud, 2009, p. 65; Lloren, 2014, p. 160;

Schulze, 2013, p. 152; Garboni, 2015, p. 91). In Australië werken vrouwelijke politici van verschillende partijen zelfs samen om vrouwenbelangen te behartigen (Lausberg, 2015, p. 264).

Ook in Nederland werkten vrouwelijke politici in het verleden samen in het Kamerbreed Vrouwen Overleg (KVO) (Leijenaar, 1989, p. 178). Dit overlegorgaan bestaat niet meer, maar het lijkt er wel op dat er in Nederland tekenen zijn van substantiële vertegenwoordiging van vrouwenbelangen, met name bij het CDA en de VVD (Koning, 2009). Daarnaast lijkt er in Nederland een sterke norm van descriptieve vertegenwoordiging naar achtergrondkenmerken aanwezig te zijn (Den Ridder, Van Holsteyn & Koole, 2011, p. 181; Leijenaar, 2004, p. 118).

Een onderzoek naar de effecten van descriptieve vertegenwoordiging van vrouwen in Nederland wijst uit dat een toename van het aantal vrouwen ertoe leidt dat vrouwen zich meer betrokken voelen bij het politieke systeem (Koning, 2009, p. 185). Daarnaast blijkt dat met name bij de PvdA de koppeling tussen descriptieve vertegenwoordiging en symbolische vertegenwoordiging het sterkst is (Koning, 2009, p. 185). Dat houdt in dat vooral vrouwen die op de PvdA stemmen zich het meest betrokken voelen bij het politiek systeem. Wanneer er gekeken wordt naar een substantief effect van descriptieve vertegenwoordiging, blijkt dat met name de vrouwelijke politici van het CDA en de VVD het beste hun vrouwelijke achterban vertegenwoordigen. Zij zijn beter in staat om de politieke voorkeuren van vrouwen tot uiting te brengen (Koning, 2009, p. 173).

1.2 Politici op de electorale markt

Tijdens de verkiezingen wedijveren partijen om de kiezer, net zoals bedrijven met elkaar strijden om de klant (Downs, 1957, p. 137). Volgens Downs kunnen kiezers alleen niet volledig op de hoogte zijn van dat wat partijen kunnen doen, hebben gedaan en zullen doen. Het verzamelen van al deze informatie kost simpelweg te veel tijd. Toch blijft de vraag naar duidelijke informatie over politieke partijen bij kiezers bestaan. Dat is de reden dat partijen informatie aanbieden. Zij hebben hun daden en plannen samengevoegd in een ideologie (Downs, 1957, p. 142).

Op de verkiezingsmarkt vragen burgers naar informatie. Dit 'product' bestaat niet alleen uit ideologie, maar ook uit de politici die deze ideologie uitdragen: het is een totaalpakket. Wanneer er gekeken wordt naar het aanbod van partijen, moet er ook aandacht zijn voor de politici. De persoon is belangrijk voor burgers, omdat het karakter van een politicus een gemakkelijke manier is om te voorspellen hoe de politicus zal handelen (Blais, 2011, p. 3). Er is dus niet alleen een markt voor ideologie, maar ook voor kandidaten.

Dat het totaalpakket verscheidene onderdelen heeft, is ook terug te zien op het Nederlandse stembiljet. De burger kan met zijn stem voorkeur aangeven voor een persoon binnen een partij. De meerderheid van de burgers vindt de partij nog steeds belangrijker dan de persoon (Van Holsteyn & Andeweg, 2008, p. 125; Van Holsteyn & Andeweg, 2010, p. 628). De persoon wordt binnen de partij echter wel van groot belang geacht (Van Holsteyn & Andeweg, 2010, p. 634). Wanneer de kiezer op

iemand anders wil stemmen dan de lijsttrekker, kan dit door middel van een voorkeursstem. In Nederland is er op die manier ook ruimte voor de kandidaten op de electorale markt.

Bij de kandidatenmarkt bestaat de vraagkant uit de kiezers die een keuze kunnen maken voor een kandidaat van een partij. De aanbodkant bestaat uit de verkiesbare politici op de lijst. De aanbodkant heeft betrekking op de vraag of een kandidaat een politieke carrière ambieert op basis van zijn motivatie en de *resources*, zoals geld, netwerken et cetera, die hij tot zijn beschikking heeft (Lovenduski & Norris, 1993, p. 328). Bij de aanbodkant draait het om de vraag of er genoeg vrouwen zijn die de politiek in willen, kunnen en mogen.

Fox en Lawless hebben aangetoond dat vrouwen een lagere of zelfs helemaal geen politieke ambitie hebben (2014, p. 512). Dit is volgens hen een van de redenen dat er minder vrouwen politiek actief worden. Een andere mogelijke verklaring aan de aanbodzijde is dat vrouwen zich liever niet in een competitief klimaat zouden willen begeven (Preece & Stoddard, 2015, p. 299). Gezien deze aversie voor competitie, zouden vrouwen minder snel geïnteresseerd en bereid zijn om deel te nemen aan de politiek (Preece & Stoddard, 2015, p. 307). Weer een andere mogelijke verklaring voor het kleinere aanbod vrouwelijke politici dan mannelijke politici, is dat vrouwen twijfelen aan hun kennis en kunde om de politiek in te gaan (Fox & Lawless, 2011, p. 59).

In Nederland bestond het aanbod van vrouwelijke politici voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2012 uit 303 vrouwelijke kandidaten (Kiesraad, 2012). Het blijkt dat er in 2012 genoeg vrouwen beschikbaar en bereid waren om twee Tweede Kamers te vullen. Het aanbod van vrouwelijke politici lijkt in Nederland groot genoeg, maar toch zijn vrouwen niet evenredig vertegenwoordigd. Dat is de reden dat er ook naar de andere kant van de electorale markt moet worden gekeken.

Zoals reeds gesteld, heeft de electorale markt twee componenten: de aanbodkant en de vraagkant. De cruciale vraag bij de vraagkant is: wat wil de kiezer? Het uitbrengen van een voorkeursstem is een belangrijk middel in het uiten van de vraag op de kandidatenmarkt. Een belangrijk motief in het uitbrengen van een voorkeurstem is het geslacht (Van Holsteyn & Andeweg, 2008, p. 117).

Sanbonmatsu laat zien dat burgers bij verkiezingen een *gender baseline* hebben. Dit betekent dat burgers een impliciete voorkeur hebben voor ofwel een man ofwel een vrouw (2002, p. 31). Kiezers gebruiken het geslacht van een politicus om aannames te doen over de capaciteiten van de kandidaat. Deze aannames zijn doorgaans gebaseerd op gender stereotypes. Het zijn aannames over de ideeën die een politicus heeft, zijn eigenschappen en zijn competentie (Sanbonmatsu, 2002, p. 21). Burgers beoordelen kandidaten en deze beoordeling heeft invloed op hoe iemand stemt (King, 2002, p. 210). De vraag is dan hoe burgers de kandidaten beoordelen en of geslacht hierin een rol speelt. De onderzoeksvraag luidt daarom als volgt:

Worden vrouwelijke politici anders beoordeeld door de Nederlandse burger dan mannelijke politici?

Dit onderzoek is van maatschappelijk belang, omdat het een verklaring probeert te vinden voor de ondervertegenwoordiging van vrouwen. Een verklaring kan mogelijk leiden tot een oplossing voor het probleem van ondervertegenwoordiging van de vrouw in de vertegenwoordigende politieke organen. Zoals in het voorgaande beschreven, zijn er sterke aanwijzingen dat de aanwezigheid van vrouwen in vertegenwoordigende politieke organen in Nederland kan leiden tot een versterkt gevoel van betrokkenheid bij vrouwelijke kiezers. Daarnaast blijkt dat in Nederland de belangen van vrouwelijke kiezers die stemmen op het CDA en VVD het beste worden uitgedragen door vrouwelijke politici (Koning, 2009). Dit is uiteindelijk bevorderlijk voor de Nederlandse politiek en de vertegenwoordiging van de Nederlandse burger.

Daarnaast vult dit onderzoek een gat in het onderzoek naar ondervertegenwoordiging van vrouwen, namelijk wat vindt de burger eigenlijk? Er is al veel onderzoek gedaan naar de aard van electorale systemen en gender quota (Baldez, 2004, p. 232; zie voor een overzicht Thames & Williams, 2013, p. 3). Ook kan de aanwezigheid van meer partijen de kansen van vrouwen bevorderen (zie voor een overzicht Thames & Williams, 2013, p. 6). Wanneer bijvoorbeeld linkse partijen meer succes hebben in een land, is dit bevorderlijk voor het aantal vrouwen in het parlement. Dit komt doordat andere partijen dan gestimuleerd worden om meer vrouwen op de lijst te zetten, aangezien linkse partijen doorgaans meer vrouwen op de lijst hebben (Thames & Williams, 2013, p. 6). Ook is er, zoals gepresenteerd, veel onderzoek gedaan naar het aanbod van vrouwelijke politici. Wat betreft de Nederlandse casus, zijn Kroon en Leijenaar een van de weinigen die substantieel onderzoek gedaan hebben. Zo blijkt dat linkse partijen gevoeliger zijn voor de vraag naar *gendergelijkheid* (Leijenaar, 2013, p. 175). Daarnaast heeft Leijenaar zich beziggehouden met de rekrutering van vrouwelijke politici en het aanbod van vrouwelijke politici (Leijenaar, 2013, p. 174). Er is echter nog weinig onderzoek gedaan in Nederland naar de opvattingen van burgers over vrouwelijke politici. In onderzoek naar ondervertegenwoordiging van vrouwelijke politici wordt doorgaans gekeken naar de vrouwelijke kandidaten zelf en de partijelite, maar minder naar de burger: wat wil en vindt de burger?

2 Theoretisch kader

2.1 Personalisering: het belang van de persoon

Al lange tijd is er een discussie gaande of de mens achter de politicus een beslissende rol heeft in het stemproces van de burger. De personaliseringstheorie houdt in, dat individuele actoren belangrijker zijn geworden dan partijen en de collectieve identiteit van een partij (Karvonen, 2010, p. 4). Personalisering is een dynamisch proces (Brettschneider & Gabriel, 2002, p. 129; Kaase, 1994, p. 214). Rahat en Sheaffer onderscheiden drie soorten personalisering. Allereerst de institutionele personalisering, die inhoudt dat electorale instituties meer nadruk leggen op individuen dan op politieke groepen en partijen (Rahat & Sheaffer, 2007, p. 66). De tweede vorm is mediapersonalisering. Dat wil zeggen dat de media de presentatie van de politiek veranderd hebben: er is meer aandacht voor individuele politici en minder aandacht voor partijen, organisaties en instituties (Rahat & Sheaffer, 2007, p. 67). Binnen deze vorm doet zich een subtype voor, namelijk privatisering waarbij er sprake is van een verhoogde aandacht voor de persoonlijke karaktertrekken en het persoonlijke leven van de kandidaten. De laatste vorm die Rahat en Sheaffer benoemen, is personalisering in het politieke gedrag. Hier kan wederom een nader onderscheid gemaakt worden tussen het gedrag van politici en het gedrag van het electoraat (Rahat & Sheaffer, 2007, p. 68). Garzia benoemt van deze laatste subvorm, het gedrag van het electoraat, een gevolg, namelijk dat de rol van een individuele politicus en een politicus als individu belangrijker zijn in het bepalen van hoe mensen kijken naar politiek en hoe zij hun politieke voorkeuren uiten (Garzia, 2011, p. 698). Een ander gevolg van dit subtype, het gedrag van het electoraat, is dat burgers hun politieke voorkeur bepalen op basis van hun beeld van de individuele politieke actoren of dat zij politieke keuzes maken gebaseerd op hun beoordeling van een individuele politicus (Karvonen, 2010, p. 5).

Belangrijke oorzaken van personalisering worden gezocht bij twee ontwikkelingen die in de twintigste eeuw zijn gestart: het verzwakken van de partijbindingen en de opkomst van de televisie en de sociale media. Door het verzwakken van de partijbindingen is er in het proces van de stembepaling meer ruimte beschikbaar voor kortetermijnfactoren zoals de persoon (Blais, 2011, p. 5; Garzia, 2011, p. 698; Van Holsteyn & Irwin, 1998, p. 8). Aan het einde van de verzuiling nam de invloed van ideologie en religie in de zuilen af, waardoor deze langzaam afbrokkelden (Andeweg & Irwin, 2009, p. 42). Hierdoor was er minder samenhang binnen de zuilen en het was niet meer vanzelfsprekend dat iemand op de politieke partij binnen de zuil zou stemmen. De electorale volatiliteit nam daardoor toe (Andeweg & Irwin, 2009, p. 41). De tweede oorzaak ligt bij de nadruk die televisie legt op de persoon. Vanwege de visuele aard is er volgens Peri meer nadruk op personen in plaats van op abstractere groepen zoals politieke partijen (Peri, 2004, p. 44). In de verslaglegging van verkiezingen in de media is veel aandacht voor de lijsttrekkers of andere individuele kandidaten (Garzia, 2011, p. 698). Rahat en Shaefer proberen personalisering te verklaren door middel van een cirkel: politiek – media – politiek (Rahat & Shaefer, 2007, p. 77). Politieke veranderingen, zoals het democratiseren van

kandidaatselectiemethoden, veroorzaken een verandering in de manier waarop de media verslagleggen over de politiek. Dit heeft vervolgens effecten op het gedrag van politici (Rahat & Shaefer, 2007, p. 77).

Relatief weinig aandacht in het onderzoek naar personalisering is er voor hoe burgers de politiek waarnemen (Karvonen, 2010, p. 20). In onderzoek naar personalisering wordt er gekeken naar hoe burgers naar politici kijken en hoe zij politici beoordelen: wat zijn de mechanismes die in werking treden? Er zijn drie belangrijke elementen in de manier hoe burgers naar politici kijken (Nimmo & Savage, 1976, p. 46). Allereerst de situatie: wat voor functie streeft iemand na (een Kamerlidmaatschap, het premierschap etc.). Vervolgens moet de burger bij elke politicus bepalen welke elementen van de politicus hij van belang acht. Ten slotte is de waarnemer van belang. De waarnemer heeft eigen kenmerken die zijn manier van waarnemen beïnvloeden (Nimmo & Savage, 1976, p. 46).

De politicus is voor burgers een object van waarneming dat twee rollen vervult: een politieke rol en een stilistische rol (Nimmo & Savage, 1976, p. 46). De politieke rol verwijst naar de politieke ideeën die iemand vertegenwoordigt en welke functie hij bekleedt of ambieert. De stilistische rol verwijst naar alles wat niet direct aan de politiek is gekoppeld, zoals de manier waarop iemand praat of het uiterlijk (Nimmo & Savage, 1976, p. 46). Dit komt overeen met de classificering van directe en indirecte effecten van King (2002, p. 4). Indirecte effecten worden treden op wanneer een leider de burger beïnvloedt door wat hij doet via bijvoorbeeld de politieke partij. De directe effecten hebben betrekking op het beïnvloeden van kiezers door de leider als persoon: hoe hij eruit ziet of hoe hij gedraagt (King, 2002, p. 5-6). Directe effecten kunnen een rol spelen bij de eerdergenoemde subvorm van personalisering waar het in dit onderzoek om draait: het gedrag van het electoraat. Kiezers kunnen namelijk beïnvloed worden door directe effecten van de politicus. Zo stelt McDermott dat kiezers demografische kenmerken zoals geslacht of ras, gebruiken bij het evalueren van een leider op basis van stereotypes (McDermott, 1997, p. 281). Sommige onderzoekers beweren dat burgers het geslacht van een kandidaat gebruiken om in hun hoofd aannames te doen over eigenschappen en competenties (Sanbonmatsu, 2002, p. 20). Dit wordt in de volgende paragraaf nader toegelicht.

2.2 Geslacht en stereotype

Het geslacht van de kandidaat kan zorgen voor activatie van een *gender stereotype*. De term stereotype is door Lipmann in 1922 gedefinieerd als '[a] typical picture that comes to mind when thinking about a particular social group' (Lipmann, 1922). Mannen en vrouwen behoren tot aparte sociale groepen waar een bepaald beeld over bestaat. Stereotypes zijn cognitieve schema's die door mensen worden gebruikt om informatie over anderen te verwerken (Hilton & Von Hippel, 1996, p. 240). Mensen vormen aannames over de eigenschappen van anderen. Dat doen zij op basis van hun oordeel over de sociale rol die de 'anderen' vervullen in de samenleving. Een specifieke 'sociale rol' die iemand vervult, is zijn of haar *gender role*. *Gender roles* zijn ideeën, *beliefs*, over de eigenschappen van

mannen en vrouwen. Deze ideeën bevatten een normatief element: ze schrijven bepaalde kwaliteiten of gedragingen toe die wenselijk zijn voor een bepaald geslacht (Eagly, 1987, p. 13). Een *gender role* bevat twee verwachtingen: (1) een descriptieve verwachting over wat iemand doet en (2) een injunctieve verwachting over wat iemand zou moeten doen (Eagly & Karau, 2002, p. 574).

Bij stereotypering op basis van geslacht worden bepaalde kenmerken, eigenschappen en gedragingen aan een politicus toegeschreven vanwege zijn of haar geslacht (Huddy & Terkildsen, 1993, p. 120). Het geslacht kan een middel zijn om aannames te vormen over iemand als er weinig informatie beschikbaar is over die politieke kandidaat (Sanbonmatsu, 2002, p. 21). Deze veronderstellingen kunnen dan worden gevormd op basis van stereotypes van mannen of vrouwen en stereotypes van politici.

Er zijn twee vormen van stereotypes: *trait stereotypes* en *belief stereotypes*. De *trait stereotype* is gebaseerd op eigenschappen die in dit geval aan een man of vrouw worden toegeschreven. De *belief* benadering is meer gericht op competentie. Op basis van het *belief stereotype* heeft een burger een aanname over de competentie van een politicus. Zo is de gedachte dat vrouwen meer geschikt zouden zijn voor beleidsterreinen met betrekking tot *soft policy* zoals zorg en onderwijs, terwijl mannen meer geschikt zijn voor *hard policy*: defensie en financiën (Huddy & Terkildsen, 1993, p. 121; Kerevel & Atkeson, 2015, p. 733).

Traditioneel gezien zijn machtsposities voornamelijk bekleed door mannen (Glick & Rudman, 2010, p. 322). Hierdoor is een *belief*, een idee ontstaan over wat mannen en vrouwen zouden moeten doen: *gender roles*. Wanneer het gedrag dat hoort bij *gender role* en het daarbij behorende stereotype niet overeenkomt met het vertoonde gedrag, dan klopt er iets niet. Als een persoon in de ogen van de beoordelaar niet ‘hoort’ bij de positie die hij of zij bekleedt, is er sprake van *role incongruity*: de persoon past niet op die plek op basis van de ideeën die iemand heeft over de *gender role*.

Een gevolg kan zijn dat de persoon die niet past bij de beklede positie minder wordt beoordeeld dan de persoon die daar op basis van de ideeën over *gender roles* wel hoort. Deze minder beoordeling kan ertoe leiden dat mensen denken dat vrouwen niet geschikt zijn voor leiderschapsposities. Deze *mismatch* ofwel *role incongruity* bij vrouwen en de eisen die aan leiderschap worden gesteld, liggen ten grondslag aan een oordeel over vrouwen dat *biased* is (Eagly & Karau, 2002; Koenig et al., 2011, p. 616). Eagly’s theorie over *social roles* stelt dat het verschil in *gender stereotypes* en *gender* verschillen afkomstig is van het feit dat de verdeling van arbeid gebaseerd is op geslacht en door de *gender* hiërarchie (Glick & Rudman, 2010, p. 333). Mannen worden veelal gezien als competent en onafhankelijk, kortweg *agentic*. Vrouwen worden gezien als warm, expressief en ondersteunend, ook wel *communal* genoemd (Glick & Rudman, 2010, p. 330). Het traditionele idee is dat leiders *agentic* zijn wat betekent dat het ‘normaal’ is dat mannen de politiek betreden en dat vrouwen dat niet doen (Eagly & Karau, 2002, p. 575). Om na te gaan of stereotypes de beoordeling van politici beïnvloeden, wordt er allereerst onderzocht of er stereotypes zijn. Hier volgt de bijbehorende deelvraag:

Bestaan er stereotypes van mannen en vrouwen bij de Nederlandse burger?

Om stereotypes te meten, kan gebruik worden gemaakt van het Stereotype Content Model. Het basisidee van dit model is dat mensen de intenties van anderen willen doorzien (warmte) en de capaciteiten van die persoon om deze intenties te bewerkstelligen (competentie) (Fiske et al., 2002, p. 879). Dit komt overeen met het idee dat mannen *agentic* ofwel competent zijn en vrouwen *communal* ofwel warm.

Stereotypes kunnen ook van invloed zijn op hoe iemand een politicus beoordeelt. Zo is het idee dat vrouwelijke politici beter zijn in *community goals*: het voorkomen van armoede, vrede bewerkstelligen en het werken met kinderen (Eagly & Karau, 2002, p. 575). Welk beleidsterrein de voorkeur heeft van de burger kan *gendered* zijn en dit kan beïnvloeden of iemand liever een mannelijke of een vrouwelijke politicus kiest (Kerevel & Atkeson, 2015, p. 736). Onderzoek wijst ook uit dat de ideologie effect heeft op de steun voor vrouwelijke politici (Kerevel & Atkeson, 2015, p. 736). Van vrouwen wordt doorgaans verwacht dat zij liberaler – in de Amerikaanse tegenstelling liberaal tegenover conservatief – zijn dan mannen (Huddy & Terkildsen, 1993, p. 126).

Of stereotypes daadwerkelijk effect hebben op de beoordeling van de politicus, wordt onderzocht. De volgende deelvraag luidt derhalve:

Beïnvloeden stereotypes van mannen en vrouwen de beoordeling van mannelijke en vrouwelijke politici?

Een belangrijk element in het leren kennen van een politicus is een afbeelding. Zo kan een korte blik op de foto van een politicus al invloed uitoefenen op de manier waarop iemand denkt over de competentie van de desbetreffende persoon (Barret & Barrington, 2005, p. 99). Een afbeelding zorgt ervoor, dat er (meer) aandacht uitgaat naar het voorkomen van een kandidaat en dit leidt ertoe dat een burger de kandidaat door een *gendered lens* beoordeelt (Hayes, Lawless & Baitinger, 2014, p. 1197). Burgers vormen snel een oordeel over de eigenschappen en de competentie van een politicus gebaseerd op het gezicht van de politicus (Hayes, Lawless & Baitinger 2014, p. 1196). Hierdoor kunnen de stereotypes die iemand heeft, geactiveerd worden. Daarom is een van de deelvragen als volgt:

Zijn verschillen in beoordeling van mannelijke en vrouwelijke politici groter wanneer de burger een afbeelding van deze politicus ziet?

2.3 Het beoordelen van de persoonlijkheid

Naast het geslacht zijn persoonlijke karakterkenmerken belangrijk in het beoordelen van een politicus. Karakterkenmerken zijn belangrijk voor burgers, omdat deze handige *cues* zijn om te voorspellen hoe de politicus gaat handelen (Blais, 2011, p. 3). Blais benoemt hierbij het belang van het sociaal-demografisch profiel. Objectieve kenmerken hiervan zijn het geslacht, de religie, de plaats van herkomst et cetera; de subjectieve kenmerken zijn *traits*, persoonlijke eigenschappen (Blais, 2011, p. 4).

Kinder deed onderzoek naar de dimensionaliteit van eigenschappen van leiders en kwam tot de conclusie dat relevante eigenschappen in te delen zijn in vier categorieën: competentie, leiderschap, integriteit en empathie (Kinder, 1987, p. 25). Hij deed vervolgens een aanbeveling aan de *American National Elections Studies* (ANES) om een reeks van 12 eigenschappen op te nemen in de toekomstige vragenlijsten (zie tabel 1).¹ Bittner heeft geprobeerd duidelijkheid te scheppen in de grote hoeveelheid studies, waaronder die van Kinder, over de relevante eigenschappen van politici. Zij heeft in totaal 35 studies naar verkiezingen bekeken, afkomstig uit zeven landen en verspreid over een periode van 40 jaar (Bittner, 2011, p. 35). De tien meest gebruikte eigenschappen komen overeen met de twaalf eigenschappen die Kinder voorstelde (Bittner, 2011, p. 37). Bittner vond uiteindelijk door middel van *stacked pairwise correlation analyses* dat de eigenschappen binnen de vier categorieën van Kinder beter in te delen zijn in twee categorieën. Dit wil zeggen dat de burger de eigenschappen in zowel de categorieën competentie en leiderschap als de categorieën integriteit en empathie waarschijnlijk op eenzelfde manier interpreteert. Bittner stelt daarom dat er geen vier, maar twee dimensies zijn: ‘karakter’ en ‘competentie’ (Bittner, 2011, p. 44). Eigenschappen binnen de dimensie ‘karakter’ zijn bijvoorbeeld ‘eerlijkheid’ en ‘compassie’, terwijl ‘kracht van leiderschap’ en ‘intelligentie’ tot de dimensie competentie behoren. Het gebeurt overigens zelden dat een politicus op beide dimensies goed wordt beoordeeld door de kiezer (Bittner, 2011, p. 46).

Een belangrijke vraag is welke eigenschappen er vooral toe doen. Bittner raadt vanwege twee redenen aan om de eigenschappen die Kinder in 1987 suggereerde te gebruiken in onderzoek naar de persoonlijkheid van politici. Dit maakt het mogelijk om resultaten te vergelijken met andere landen. Daarnaast komen deze eigenschappen volgens Bittner het dichtst bij de daadwerkelijke beoordeling van een leider door de kiezer (Bittner, 2011, p. 52).

Een belangrijk element binnen dit onderzoek is of de Nederlandse burger de persoonlijkheid van politici op basis van het geslacht anders zou beoordelen. De volgende deelvraag luidt:

Zijn er verschillen in de beoordeling van mannelijke en vrouwelijke politici op het gebied van karakter en competentie?

¹ Kinder geeft echter in sommige van zijn studies aan dat de categorieën competentie en leiderschap met elkaar correleren evenals de categorieën integriteit en empathie. Ondanks deze bewering gebruikt hij in de ene studie twee categorieën en in andere studies vier categorieën.

Tabel 1: De dimensies van Bittner en de categorieën van Kinder			
<i>Dimensies Bittner</i>	<i>Categorieën Kinder</i>	<i>Eigenschappen Kinder</i>	<i>Vertaling</i>
Competentie	<i>Competentie</i>	Hard-working	Werkt hard
		Intelligent	Intelligent
		Knowledgeable	Goed ingelicht
		Makes a lot of mistakes	Maakt veel fouten
	<i>Leiderschap</i>	Commands respect	Dwingt respect af
		Inspiring	Inspireert
		Provides strong leadership	Verschaft sterk leiderschap
		Too easily influenced by others	Te gemakkelijk beïnvloed door anderen
Karakter	<i>Integriteit</i>	Decent	Fatsoenlijk
		Sets a good example	Moreel
		Dishonest	Oneerlijk
		Lies to the public	Liegt tegen het publiek
		Power-hungry	Machtshongerig
	<i>Empathie</i>	Compassionate	Meelevend
		Kind	Aardig
		Really cares about people like me	Geeft echt om mensen zoals ik
		Out of touch with the people	Buiten het bereik van mensen
		Unfair	Oneerlijk
<p>Tabel 1 Dimensies Bittner: (Bittner, 2011, p. 44) Categorieën en eigenschappen Kinder: (Kinder, 1983). Eigen vertaling.</p>			

3 Onderzoeksdesign en dataverzameling

De centrale onderzoeksvraag is zodanig breed, dat vanwege de uitvoerbaarheid een opdeling in deelvragen noodzakelijk is. De hoofd- en deelvragen zijn in het vorige hoofdstuk geïntroduceerd en luiden als volgt:

Worden vrouwelijke politici anders beoordeeld door de Nederlandse burger dan mannelijke politici?

- *Zijn er verschillen in de beoordeling van mannelijke en vrouwelijke politici op het gebied van karakter en competentie?*
- *Zijn de verschillen in beoordeling van mannelijke en vrouwelijke politici groter wanneer de burger een afbeelding van deze politicus ziet?*
- *Bestaan er stereotypes van mannen en vrouwen bij de Nederlandse burger?*
- *Beïnvloeden stereotypes van mannen en vrouwen de beoordeling van mannelijke en vrouwelijke politici?*

3.1 Vragenlijst en respondenten

Om een antwoord te vinden op de onderzoeksvraag, is er een vragenlijst opgesteld (zie bijlage I). De eerste en de tweede deelvraag worden onderzocht door middel van een zogeheten experimenteel vignette design. Of respondenten stereotypes hebben, wordt gemeten door middel van het *Stereotype Content Model*. De vierde deelvraag wordt beantwoord door te onderzoeken of er een verband bestaat tussen het hebben van een stereotype en de beoordeling van de politicus.

De vragenlijst bestaat uit vier blokken van samenhangende vragen. In het eerste blok wordt achtergrondinformatie van de respondent gevraagd op het gebied van politiek: hoeveel politieke kennis heeft de respondent, waar plaatst hij zich op een links- rechtsschaal en naar welk beleidsterrein gaat zijn voorkeur uit. De voorkeur voor een bepaald beleidsterrein wordt gemeten door de respondent een fictieve 100 miljoen euro te laten verdelen over acht verschillende beleidsterreinen. Vier beleidsterreinen worden ingedeeld in *soft policy*: onderwijs, zorg, natuur en milieu en werkgelegenheid. De andere vier betreffen *hard policy*: financiën, criminaliteitsbestrijding, economie en inkomen en internationale veiligheid. Zij die meer dan 50 miljoen aan *soft policy* uitgeven, worden gezien als burgers met een voorkeur voor *soft policy*. Mensen die meer dan 50 miljoen uitgeven aan de andere vier beleidsterreinen, zijn ingedeeld in de categorie mensen die een voorkeur hebben voor *hard policy*. Om ideologie te meten, kunnen respondenten zich positioneren op een links-rechtsschaal. Wanneer iemand zich positioneert tussen 0 en 4, wordt diegene als ‘links’ geïnclassificeerd. Wanneer iemand zich positioneert tussen 6 en 10, wordt deze als ‘rechts’ geïnclassificeerd.

Het tweede blok is het hoofdbestanddeel van de vragenlijst en bestaat uit twee experimentele vignettevragen. In de eerste vignettevraag wordt een politicus beschreven die zich verkiesbaar stelt bij de volgende verkiezingen (zie bijlage I). Van deze vraag bestaan twee varianten: één met een politica

in de hoofdrol en één met een politicus in de hoofdrol. Het te manipuleren kenmerk binnen dit experiment is het geslacht van de te beoordelen politicus. De respondenten krijgen slechts één van deze varianten te zien; welke variant dat is, wordt geheel willekeurig toegewezen. Na de beschrijving van de politicus moeten de respondenten tien vragen ter beoordeling van de politicus op de eigenschappen van de dimensies karakter en competentie beantwoorden.

Vignette 1²

Karel van de Berg wil Nederland sterker en mooier maken. ‘Er zijn in Nederland genoeg mooie plannen gemaakt, maar nu moeten we ze uitvoeren!’ Hij wil stem geven aan zijn achterban en daden tonen. Karel wil ook dat er rust komt in de politiek en meer aandacht voor de grotere lijnen.

Als tiener vond Karel al dat mensen in onze samenleving respectvoller met elkaar om zouden moeten gaan. Tijdens zijn studententijd was hij politiek actief bij de jongerenafdeling van zijn partij. Hij had toen vooral aandacht voor financieel-economisch beleid. Na zijn studie Beleid, Communicatie & Organisatie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam werd hij marketing manager bij een middelgrote uitgeverij.

Als Kamerlid wil Karel bereikbaar blijven. ‘Ik hoef niet elke dag op de markt te staan om met mensen te praten, maar het contact moet laagdrempelig zijn. Ik wil *feeling* houden met mijn achterban en met het werkveld’. Hij denkt dat vooral zijn rol als vader en echtgenoot hem helpt om te weten wat er speelt bij de gewone mensen. Daar wil hij in de Tweede Kamer mee aan de slag. ‘En als ik zeg dat ik iets doe, dan ga ik er helemaal voor!’.

De tweede vignettevraag is gecompliceerder qua vorm (zie bijlage II voor tekst). Niet alleen het geslacht van de politicus wordt gemanipuleerd, maar ook de afbeelding van de politicus. Er zijn vier foto's gebruikt van een (1) niet-vrouwelijke vrouw, (2) een vrouwelijke vrouw, (3) een mannelijke man en (4) een niet-mannelijke man. Er bestaan 6 varianten van deze vraag, omdat er ook een controleversie van de vraag is zonder foto voor zowel de mannelijke als de vrouwelijke politicus. Ook na deze vignette volgen persoonlijkheidsvragen.³

² In de ‘vrouwelijke’ variant heette Karel Carolien en zijn alle mannelijke persoonswoorden veranderd in vrouwelijke persoonswoorden.

³ De foto's die gebruikt zijn, zijn afbeeldingen van Belgische senatoren (Belgische Senaat, z.d.). Wanneer een respondent een foto te zien heeft gekregen, wordt er na de persoonlijkheidsvragen gevraagd of de respondent de foto heeft herkend. Alle gebruikte foto's zijn in bijlage III gepresenteerd.

Vignette 2⁴

Christine Hoekstra is sinds 2010 lid van het Europees Parlement. Ze is fractiespecialist op het gebied van zorg. Ze wil dat mensen die afhankelijk zijn van zorg toch zelf grip op hun leven houden. Wat voor haar van groot belang is, is persoonlijke vrijheid en eigen regie. ‘Er is op dat terrein ook in de Kamer veel te doen en daar ga ik mee aan de slag!’

Haar eerste stappen in de politiek brachten haar direct naar het Europees parlement: ‘Daar zag ik de politiek in de praktijk en het heeft me nooit meer losgelaten.’ Ze werkte daarvoor bij het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport en onderhandelde toen in Brussel over Europese wetgeving.

Nu wil Christine in de Tweede Kamer. Ze wil zich daar sterk maken voor een open en eerlijke overheid. Ze denkt dat alleen dan de burger bij de politiek betrokken raakt. Contact met burgers heeft ze graag. Ze is daarom actief door regelmatig op werkbezoek te gaan en actief te twitteren.

Om de foto's te selecteren, is een pre-test gedaan. 20 respondenten (gemiddelde leeftijd 35, 11 vrouwen, 9 mannen) hebben 12 foto's beoordeeld: 6 foto's van vrouwen en 6 foto's van mannen. Respondenten moesten deze foto's beoordelen op een schaal van 1 tot en met 10 (waarbij 1 = helemaal niet vrouwelijk en 10 = heel erg vrouwelijk). Ditzelfde werd gedaan met de mannen (1 = helemaal niet mannelijk en 10 = heel erg mannelijk). Op basis van deze gegevens is een selectie van 4 foto's gemaakt: de meest vrouwelijke vrouw, de minst vrouwelijke vrouw, de meest mannelijke man en de minst mannelijke man. Deze foto's zijn opgenomen in bijlage II.

Door te kiezen voor een zogeheten *factorial survey experiment* profiteert dit onderzoek van zowel de voordelen van een experiment als van een survey. Het experimentele onderdeel van deze vraag verhoogt de interne validiteit (Auspurg & Hinz, 2015, p. 12). Interne validiteit heeft te maken met de vraag of er daadwerkelijk wordt gemeten wat er gemeten moet worden (Bryman, 2012, p. 47).

In het derde blok met vragen wordt nagegaan of respondenten stereotypes hebben over mannen en vrouwen door middel van het *Stereotype Content Model* (SCM) van Fiske et al.. De vragen die zijn gebruikt, zijn opgenomen in tabel 2. Er is gekozen om te vragen naar wat ‘de samenleving’ in het algemeen vindt, zodat de respondent geen sociaal wenselijke antwoorden geeft. Dit is in lijn met eerder onderzoek naar stereotypen (Fiske et al., 2002; Kerevel & Atkeson, 2015, p. 735; Schneider & Bos, 2014, p. 251). Voor elke dimensie (competentie en warmte) zijn twee eigenschappen gekozen (zie tabel 2). Respondenten konden op een schaal van 1 tot en met 5 aangeven hoe zij dachten dat de samenleving over mannen en vrouwen dacht. Het laatste blok van de vragenlijst bevat een aantal algemene vragen over ‘vrouwen in de politiek’.

De vragenlijst is online verspreid onder de 50.000 deelnemers van het EenVandaag Opiniepanel. In totaal hebben er 19.384 respondenten geantwoord. De vragenlijst is op 13 mei 2016

⁴ In de ‘mannelijke’ variant heette Christine Christiaan en zijn alle vrouwelijke persoonswoorden veranderd in mannelijke persoonswoorden.

online gegaan en na vijf dagen is de vragenlijst gesloten. Er zijn geen reminders gestuurd. Het panel is willekeurig opgedeeld in twaalf verschillende groepen die elk een andere variant van de vragenlijst hebben gekregen.

Tabel 2: Stereotype Content model	
Competentie	Hoe zelfverzekerd worden <i>mannen/vrouwen</i> gezien (op een schaal van 1 tot en met 5)? Hoe competent worden <i>mannen/vrouwen</i> gezien (op een schaal van 1 tot en met 5)?
Warmte	Hoe warmhartig worden <i>mannen/vrouwen</i> gezien (op een schaal van 1 tot en met 5)? Hoe oprecht worden <i>mannen/vrouwen</i> gezien (op een schaal van 1 tot en met 5)?
<i>De vragen zijn vertaald en nader gespecificeerd (keuze man of vrouw) voor dit onderzoek.</i> (Fiske et al., 2002, p. 884)	

4 Resultaten

4.1 Het beoordelen van de politicus

De politici werden beoordeeld op tien verschillende eigenschappen, die waren gebaseerd op de twee persoonlijkheidsdimensies van Bittner: karakter en competentie. Na een factoranalyse⁵ bleek echter dat de dimensies van Bittner in de antwoordpatronen van de respondenten niet zichtbaar waren. Dat is de reden dat alle tien de eigenschappen apart zijn onderzocht.

Er blijkt geen groot verschil te zijn in de beoordeling van mannelijke politici en vrouwelijke politici (zie tabel 3 en 4). De gemiddelde scores liggen zeer dicht bij elkaar. De vrouwelijke politicus wordt op alle eigenschappen net iets positiever beoordeeld dan de mannelijke politicus. Alleen op de eigenschappen ‘lui’ en ‘oneerlijk’ krijgt zij een lagere beoordeling.

Ondanks dat alle verschillen, met uitzondering van ‘dingen voor elkaar krijgen’, significant zijn⁶, moet hier voorzichtig mee worden omgegaan. Gezien de grote hoeveelheid respondenten zijn de verschillen al snel significant. Op basis van de resultaten van de vignettevragen kan gesteld worden dat er bijna geen verschil is tussen de beoordeling van mannelijke en vrouwelijke politici.

Tabel 3 : Gemiddelde beoordeling politici uit vignette 1

	<i>Beoordeling mannelijke politicus (n=9650)</i>	<i>Standaarddeviatie beoordeling mannelijke politicus</i>	<i>Beoordeling vrouwelijke politicus (n=9734)</i>	<i>Standaarddeviatie beoordeling vrouwelijke politicus</i>
<i>Intelligentie</i>	4,7	1,5	4,9	1,5
<i>Verstand van zaken</i>	4,0	1,6	4,1	1,5
<i>Lui</i>	2,9	1,7	2,5	1,6
<i>Inspireren</i>	3,4	1,8	3,5	1,8
<i>Dingen voor elkaar krijgen</i>	3,8 ^x	1,5	3,8 ^x	1,5
<i>Respect afdwingen</i>	3,8	1,7	4,0	1,7
<i>Meeleven</i>	4,3	1,6	4,6	1,6
<i>Contact met mensen</i>	4,2	1,6	4,4	1,6
<i>Oneerlijk</i>	2,9	1,7	2,6	1,6
<i>Fatsoenlijk</i>	4,9	1,5	5,1	1,4

Resultaten verkregen met *independent t-test*
Alles is significant ($P < 0,05$), tenzij anders vermeld met X

⁵ De factoranalyse is uitgevoerd met de methode *principal axis factoring*. Het blijkt dat ‘oneerlijk’ en ‘lui’ samen één factorvariabele vormen, terwijl de andere acht eigenschappen samen in de andere factor zitten. Dit is niet in lijn met de theorie van Bittner.

⁶ Met de *independent t-test* is getoetst of de verschillen tussen de gemiddelden significant zijn.

Tabel 4 : Gemiddelde beoordeling politici uit vignette 2⁷				
	<i>Beoordeling mannelijke politicus (n=9531)</i>	<i>Standaarddeviatie beoordeling mannelijke politicus</i>	<i>Beoordeling vrouwelijke politicus (n=9475)</i>	<i>Standaarddeviatie beoordeling mannelijke politicus</i>
<i>Intelligentie</i>	5,4	1,8	5,4	1,7
<i>Verstand van zaken</i>	5,1	1,9	5,1	1,9
<i>Lui</i>	3,8	2,6	3,5	2,5
<i>Inspireren</i>	4,1	2,2	4,2	2,1
<i>Dingen voor elkaar krijgen</i>	4,9 ^x	2,2	5,0 ^x	2,1
<i>Respect afdwingen</i>	4,6	2,0	4,8	2,0
<i>Meeleven</i>	5,0	1,9	5,1	1,8
<i>Contact met mensen</i>	4,9	2,0	5,1	1,9
<i>Oneerlijk</i>	4,1	2,7	3,8	2,7
<i>Fatsoenlijk</i>	5,4	1,8	5,5	1,8
Resultaten verkregen met <i>independent t-test</i> <i>Alles is significant (P<0,05), tenzij anders vermeld met X</i>				

In de vragenlijst kregen sommige respondenten bij de tweede vignettevraag een foto te zien van de beschreven politicus. Wanneer de respondent een foto van de kandidaat ziet, wordt de politicus niet anders beoordeeld dan als de respondent geen foto van de politicus ziet. Zowel bij de mannelijke politicus als de vrouwelijke politicus zijn er geen verschillen zichtbaar in de beoordeling van de politicus op de tien persoonlijkheidskenmerken.

Er waren van elke politicus twee soorten foto's: een mannelijke en een minder mannelijke foto; en een vrouwelijke en een minder vrouwelijke foto. Of een politicus als mannelijk of minder mannelijk werd gepresenteerd, blijkt geen verschil in beoordeling op te leveren. Dit geldt ook voor de vrouwelijke en de minder vrouwelijke politicus: er is geen verschil in de beoordeling van deze twee politici.

Bij het beoordelen van de politici is er ook gekeken naar de invloed van het geslacht van de respondent, de leeftijd, zijn beleidsvoorkeur en de links-rechtsplaatsing. Het geslacht van de respondent blijkt geen effect te hebben op de beoordeling van de politicus. De leeftijd van de respondent zorgt ook niet voor een andere beoordeling. Het enige dat opviel, was dat oudere respondenten positiever waren over de politici dan jongere respondenten (zie bijlage III).

De beleidsvoorkeur heeft ook weinig invloed op de beoordeling. Respondenten met een voorkeur voor *soft policy* beoordelen de vrouwelijke politici iets positiever dan de mannelijke politici. Bij de respondenten met een voorkeur voor *hard policy* is er geen duidelijk verschil zichtbaar in de beoordeling van de politici. Tot slot de controlevariabele ideologie. Respondenten die zichzelf links op

⁷ In tabel 4, 9 en 10 zijn de respondenten (n=378) die de gepresenteerde foto's hebben herkend, niet meegenomen in de analyse.

de links-rechtsschaal hadden ingedeeld, beoordeelden de vrouwelijke politici positiever dan de mannelijke politici. Bij de respondenten die zichzelf rechts hadden ingedeeld, was er geen duidelijk verschil in de beoordeling van vrouwelijke en mannelijke politici (zie bijlage III).

4.2 Gender stereotypes

Zoals reeds beschreven, is er gemeten of er *gender stereotypes* bestaan bij de respondenten. Er blijken inderdaad *gender stereotypes* aanwezig, zoals beschreven door Fiske et al.. Vrouwen worden door de respondenten hoger beoordeeld op de eigenschappen ‘warmhartig’ en ‘oprecht’ dan mannen. Op de eigenschappen ‘zelfverzekerd’ en ‘competent’ scoren mannen daarentegen weer hoger dan vrouwen. Dit is in lijn met de theorie van Fiske et al. waarin vrouwen hoog scoren op de *communal* eigenschappen en laag op de *agentic* eigenschappen, terwijl mannen precies op een tegenovergestelde manier worden beoordeeld. De bijbehorende gegevens zijn getoond in tabel 5.

	<i>Man</i>	<i>Standaarddeviatie</i>	<i>Vrouw</i>	<i>Standaarddeviatie</i>
<i>Zelfverzekerd</i>	4,1	0,8	3,5	0,9
<i>Competent</i>	3,9	0,9	3,5	1,0
<i>Warmhartig</i>	3,0	1,1	3,9	0,9
<i>Oprecht</i>	3,1	1,1	3,6	1,0

Resultaten verkregen met *independent t-test*
Alles is significant (P<0,05), tenzij anders vermeld met X

	<i>Man</i>		<i>Vrouw</i>	
	<i>Agentic</i>	<i>Communal</i>	<i>Agentic</i>	<i>Communal</i>
Gemiddelde	7,8	5,7	6,7	7,3
Score van de 25% respondenten met de laagste beoordeling	7,0	5,0	6,0	6,0
Score van de 25% respondenten met de hoogste beoordeling	9,0	7,0	8,0	8,0
	7,5% heeft een uitgesproken stereotype van mannen		16,7% heeft een uitgesproken stereotype van vrouwen	

De eigenschappen ‘warmhartig’ en ‘oprecht’ behoren samen tot één dimensie, namelijk de *communal* dimensie. Dat is de reden dat deze twee variabelen bij elkaar zijn gevoegd. De eigenschappen ‘competent’ en ‘zelfverzekerd’ zijn samengevoegd tot de *agentic* variabele. Mannen werden op de *agentic* dimensie gemiddeld beoordeeld met een 7,8, terwijl zij gemiddeld op de *communal* dimensie beoordeeld werden met een 5,7. Vrouwen daarentegen scoren hoog op de *communal* dimensie, een 7,3, en lager op de *agentic* dimensie, namelijk een 6,7.

⁸ De variabele *zelfverzekerd_man* en de variabele *competent_man* zijn samengevoegd tot één variabele, namelijk de dimensie *agentic*. Dit is ook gedaan met de componenten van de dimensie *communal* en voor de vrouwelijke equivalenten. De samengevoegde variabelen hebben waarden binnen een schaal van 2 tot en met 10.

Een *gender* stereotype is een zeer uitgesproken beeld dat iemand heeft van mannen en vrouwen. Om te bepalen hoeveel mensen een dergelijk uitgesproken stereotype hebben over mannen en vrouwen, is er gekeken naar de extremere scores. Voor een mannelijk stereotype is er gekeken naar de hogere scores op de *agentic* dimensie en naar de lagere scores op de *communual* dimensie. De extremere scores zijn de gemiddelden van 25% respondenten die de laagste beoordeling geven op de *communual* dimensie en de gemiddelden van de 25% respondenten die de hoogste beoordeling geven op de *agentic* dimensie. Om iemand met een uitgesproken stereotype over een man te classificeren, moest de respondent op de *agentic* dimensie hoger scoren dan 9,0 en op de *communual* dimensie lager dan 5,0. In totaal heeft 7,5 procent van de respondenten een uitgesproken stereotype over mannen.

Bij de vrouwen moest er precies naar de omgekeerde scores gekeken worden: de hogere scores op de *communual* dimensie en de lagere scores op de *agentic* dimensie. Een respondent met een uitgesproken stereotype over een vrouw moest vrouwen lager beoordelen dan een 6,0 op de *agentic* dimensie, maar hoger dan 8,0 op de *communual* dimensie. In totaal heeft 16,7% van de respondenten een uitgesproken stereotype over vrouwen. Slechts 2,4 procent van de respondenten heeft zowel het uitgesproken stereotype over mannen als over vrouwen.

Bij het beoordelen van de mannelijke politicus, is er geen verschil tussen de beoordelingen van respondenten met een uitgesproken stereotype over mannen en respondenten zonder uitgesproken stereotype over mannen (zie tabel 7). Het wel of niet hebben van een uitgesproken stereotype over mannen maakt voor de beoordeling van de mannelijke politicus niets uit.

Ook het wel of niet hebben van een uitgesproken stereotype over vrouwen maakt weinig verschil uit in de beoordeling van de vrouwelijke politicus (zie tabel 8). Er zijn geen grote verschillen zichtbaar in de beoordeling van de respondenten met en zonder een stereotype over vrouwen op de persoonlijkheidseigenschappen. *Gender* stereotypes lijken er niet voor te zorgen dat mannelijke en vrouwelijke politici verschillend worden beoordeeld.

Tabel 7 : Gemiddelde beoordeling mannelijke politicus uit vignette 1				
	<i>Mensen met een uitgesproken stereotype over mannen (n=610)</i>	<i>Standaarddeviatie</i>	<i>Mensen zonder extreem gender stereotype over mannen (n=7279)</i>	<i>Standaarddeviatie</i>
<i>Intelligentie</i>	4,8	1,6	4,7	1,5
<i>Verstand van zaken</i>	3,9	1,6	4,0	1,5
<i>Lui</i>	2,8	1,8	2,8	1,7
<i>Inspireren</i>	3,2	1,9	3,2	1,8
<i>Dingen voor elkaar krijgen</i>	3,7	1,7	3,7	1,5
<i>Respect afdwingen</i>	3,7	1,8	3,7	1,6
<i>Meeleven</i>	4,3	1,7	4,3	1,6
<i>Contact met mensen</i>	4,2	1,8	4,2	1,6
<i>Oneerlijk</i>	2,8	1,7	2,8	1,6
<i>Fatsoenlijk</i>	5,0	1,5	5,0	1,4
Resultaten verkregen met <i>independent t-test</i>				

Tabel 8 : Gemiddelde beoordeling vrouwelijke politicus uit vignette 1				
	<i>Mensen met een uitgesproken stereotype over vrouwen (n=385)</i>	<i>Standaarddeviatie</i>	<i>Mensen zonder extreem stereotype over vrouwen (n=6614)</i>	<i>Standaarddeviatie</i>
<i>Intelligentie</i>	5,0	1,4	4,9	1,5
<i>Verstand van zaken</i>	4,1	1,5	4,1	1,6
<i>Lui</i>	2,4	1,5	2,5	1,6
<i>Inspireren</i>	3,5	1,8	3,5	1,8
<i>Dingen voor elkaar krijgen</i>	3,9	1,5	3,8	1,5
<i>Respect afdwingen</i>	4,0	1,6	4,1	1,7
<i>Meeleven</i>	4,6	1,5	4,6	1,6
<i>Contact met mensen</i>	4,4	1,5	4,4	1,6
<i>Oneerlijk</i>	2,4*	1,5	2,6*	1,6
<i>Fatsoenlijk</i>	5,1	1,3	5,1	1,4
Resultaten verkregen met <i>independent t-test</i>				
* = significant bij $P < 0,01$				

Tabel 9 : Verschil in beoordeling politicus met of zonder foto

	Beoordeling mannelijke politicus met foto (n=6475)	Standaarddeviatie beoordeling mannelijke politicus	Beoordeling mannelijke politicus zonder foto (n=3240)	Standaarddeviatie beoordeling mannelijke politicus	Beoordeling vrouwelijke politicus met foto (n=6477)	Standaarddeviatie beoordeling vrouwelijke politicus	Beoordeling vrouwelijke politicus zonder foto (n=3192)	Standaarddeviatie beoordeling vrouwelijke politicus
Intelligentie	5,3	1,8	5,4	1,9	5,4 ^x	1,7	5,4 ^x	1,8
Verstand van zaken	5,0 ^x	1,9	5,1 ^x	1,9	5,1 ^x	1,9	5,1 ^x	1,9
Lui	3,7 ^x	2,6	3,8 ^x	2,6	3,5 ^x	2,5	3,5 ^x	2,6
Inspireren	4,0 ^x	2,1	4,1 ^x	2,2	4,2 ^x	2,1	4,2 ^x	2,1
Dingen voor elkaar krijgen	5,0 ^x	2,2	5,0 ^x	2,2	4,9 ^x	2,1	5,0 ^x	2,2
Respect afdwingen	4,6	2,0	4,7	2,1	4,8 ^x	2,0	4,8 ^x	2,0
Meelven	4,9 ^x	1,9	5,0 ^x	1,9	5,1 ^x	1,8	5,1 ^x	1,9
Contact met mensen	4,9 ^x	2,0	5,0 ^x	2,0	5,1 ^x	1,9	5,1 ^x	2,0
Oneerlijk	4,1 ^x	2,7	4,1 ^x	2,7	3,8 ^x	2,7	3,9 ^x	2,7
Fatsoenlijk	5,4 ^x	1,8	5,4 ^x	1,9	5,5 ^x	1,7	5,5 ^x	1,8

Resultaten verkregen met *independent t-test*
Alles is significant (P<0,05), tenzij anders vermeld met X

Tabel 10 : Verschil in beoordeling mannelijke politicus en minder mannelijke politicus; en verschil beoordeling vrouwelijke politicus en minder vrouwelijke politicus									
	Mannelijke politicus (n=3261)	Standaarddeviatie beoordeling mannelijke politicus	Beoordeling minder mannelijke politicus (n=3214)	Standaarddeviatie beoordeling minder mannelijke politicus	Vrouwelijke politicus (n=3158)	Standaarddeviatie beoordeling vrouwelijke politicus	Beoordeling minder vrouwelijke politicus (n=3319)	Standaarddeviatie beoordeling minder vrouwelijke politicus	
<i>Intelligentie</i>	5,3	1,8	5,4	1,8	5,4	1,7	5,4	1,8	
<i>Verstand van zaken</i>	5,0	1,9	5,1	1,9	5,2	1,8	5,1	1,9	
<i>Lui</i>	3,7	2,5	3,7	2,6	3,5	2,5	3,4	2,5	
<i>Inspireren</i>	4,0	2,1	4,1	2,2	4,3	2,1	4,2	2,1	
<i>Dingen voor elkaar krijgen</i>	4,9	2,2	5,0	2,2	5,0	2,1	4,9	2,2	
<i>Respect afdwingen</i>	4,6	2,0	4,6	2,0	4,8	1,9	4,7	2,0	
<i>Meeleven</i>	4,9	4,9	5,0	5,0	5,1	1,8	5,1	1,8	
<i>Contact met mensen</i>	4,9	4,9	5,0	5,0	5,1	1,9	5,0	1,9	
<i>Oneerlijk</i>	4,0	2,6	4,1	2,7	3,8	2,7	3,8	2,7	
<i>Fatsoenlijk</i>	5,3	1,8	5,4	1,8	5,5	1,7	5,5	1,7	
Resultaten verkregen met <i>independent t-test</i>									
Significantie ($P > 0,05$) is vermeld met *									

5 Conclusie en discussie

Dit onderzoek ging over de vraag of mannelijke politici anders beoordeeld worden door de Nederlandse burger dan vrouwelijke politici. Het probleem waaruit deze vraag voortvloeide, is de ondervertegenwoordiging van vrouwelijke politici in de Tweede Kamer: 39 procent van de Tweede Kamerzetels wordt bekleed door vrouwen. Uit dit onderzoek is gebleken dat de Nederlandse burger vrouwelijke politici niet anders beoordeelt dan mannelijke politici. Als er al verschillen in beoordeling zijn, is dit wel in het voordeel van de vrouwelijke politici.

Respondenten hebben de politici beoordeeld op tien persoonlijkheidseigenschappen. Op geen van deze tien eigenschappen waren er grote verschillen te zien tussen mannelijke en vrouwelijke politici. Het zien van een afbeelding van de politicus, zorgde ook niet voor veranderingen in de beoordeling van de politici: mannelijke en vrouwelijke politici werden wederom hetzelfde beoordeeld. Op de vraag of respondenten stereotypes hebben over mannen en vrouwen, kan een bevestigend antwoord worden gegeven. Vrouwen in het algemeen worden door de burger als warmer en oprechter gezien dan mannen, terwijl mannen als competentere en zelfverzekerder worden gezien. Het *gender stereotype* speelt geen rol in de beoordeling van de politici.

Dit resultaat is niet volgens de verwachtingen die voortkwamen uit het theoretisch kader. Op basis van de theorie werd verwacht dat vrouwelijke politici anders zouden worden beoordeeld, namelijk minder goed dan mannelijke politici. Het idee was dat in het hoofd van burgers impliciete *gender* stereotypes bestaan. Het vrouwelijke stereotype is gebaseerd op het idee dat vrouwen vooral aardig en warm zijn, maar minder competent en zelfverzekerd. Dat vrouwen de politiek zouden betreden, een arena van ‘competente en zelfverzekerde’ mannen, zou in het hoofd van burgers vervolgens leiden tot een soort kortsluiting: een vrouw hoort niet de rol van politicus te spelen en daarom zal zij daar vast niet goed in zijn. Ofschoon de *gender stereotypes* wel aanwezig zijn bij de respondenten, blijkt dit geen invloed te hebben op de beoordeling van de politici. Ook het zien van een afbeelding zorgt niet voor grotere verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke politici.

Als burgers mannelijke en vrouwelijke politici niet anders beoordelen, hoe kan het dan toch dat vrouwen ondervertegenwoordigd zijn in de Tweede Kamer? In de afgelopen vijf verkiezingen zijn er in totaal zeven politici verkozen door middel van voorkeurstemmen. Vijf van hen waren vrouw. De kiezer lijkt hier een duidelijk signaal te willen afgeven. Wanneer er gekeken wordt naar de kieslijsten van de verkozen partijen bij de afgelopen verkiezingen, wordt duidelijk dat geen enkele partij meer dan vier vrouwelijke kandidaten op de eerste tien plaatsen heeft.

Aangezien de meeste Nederlanders op de nummers 1 en 2 van de lijst stemmen – in 2012 kregen de nummers 1 en 2 51% van de stemmen (Kiesraad, 2012) – en er minder vrouwen dan mannen op de verkiesbare plekken op de lijst staan, zal er op deze manier geen evenredig evenwicht tussen mannelijke en vrouwelijke politici kunnen ontstaan. Een drastische maatregel om dit evenwicht wel te bereiken, zou een hervorming van het kiesstelsel naar Belgisch model zijn. In België moeten sinds 2002 op de kieslijst evenveel vrouwen als mannen staan.

Een andere mogelijkheid zou het ritsprincipe zijn. Dit principe houdt in dat op een kieslijst mannelijke en vrouwelijke politici elkaar voortdurend afwisselen: als op plaats 1 een man staat, moet op plaats 2 een vrouw, op plaats 3 een man et cetera (Leijenaar, 1999, p. 49). Als dit principe zou worden toegepast op ten minste de eerste tien posities van de lijst, zou het surplus van stemmen voor de lijsttrekker evenredig verdeeld kunnen worden over de mannen of vrouwen onder hem (of haar).

Om terug te komen op het hier gedane onderzoek, moet wel een aantal methodologische opmerkingen worden gemaakt. De politici die door de respondent werden beoordeeld, waren onbekend en zouden fictief de politiek ingaan. Zij waren dus niet politiek actief en de respondent kende de politicus niet. Tijdens het beoordelen van een politicus kunnen naast het gevraagde prospectieve oordeel, tal van andere zaken een rol spelen: wat hebben deze persoon en zijn partij gedaan de afgelopen tijd; wat zijn ze van plan om in de toekomst te gaan doen et cetera. Het retrospectieve en realistische element in de beoordeling van de politicus is in dit onderzoek niet aan bod gekomen.

Een signaal dat de beoordeling van de gepresenteerde fictieve politici niet overeenkomt met de beoordeling van een werkelijke politicus, is dat ondanks de theorie van Bittner dat een politicus slechts op één persoonlijkheidsdimensie goed kan scoren als hij wordt beoordeeld, de politici in dit onderzoek op alle beide dimensies goed scoorden. Er was geen duidelijk onderscheid zichtbaar tussen de twee persoonlijkheidsdimensies karakter en competentie.

Een ander opvallend punt is dat in totaal 378 respondenten de gepresenteerde foto hebben herkend. Dit kan mogelijk verklaard worden doordat deelnemers het idee hadden dat ze deze persoon zouden moeten kennen en daarom vanuit sociaal wenselijk oogpunt hebben aangegeven dat ze de politicus herkenden.

Dit onderzoek geeft geen antwoord op de vraag waarom vrouwen in de Nederlandse politiek ondervertegenwoordigd zijn. In de toekomst is daarom nog veel onderzoek te verrichten naar de oorzaken van de ondervertegenwoordiging van vrouwen. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van het electorale model van vraag en aanbod. De vraag wordt in dit model bepaald door de kiezer: wat voor politicus wil de kiezer? Wanneer echter het rekruteringsmodel wordt gebruikt, wordt de vraag niet bepaald door de kiezer maar door de partijelite. Het partijbestuur heeft een beeld voor ogen van de perfecte kandidaat en beoordeelt mogelijke kandidaten met dit beeld in het achterhoofd (Lovenduski & Norris, 1993, p. 329). De partijelite stelt in Nederland doorgaans de kandidatenlijst samen en legt deze voor aan het partijcongres. Het oordeel van de partijelite zou daarom in vervolgonderzoek kunnen worden onderzocht: wat zien zij als de perfecte kandidaat, beoordelen zij mannelijke en vrouwelijke politici anders en waarom?

Een ander interessant mogelijk onderzoek, is waarom *gender* stereotypes niet van invloed lijken te zijn op de beoordeling van mannelijke en vrouwelijke politici. Schneider en Bos (2014) hebben in hun onderzoek aangetoond dat er een apart stereotype bestaat over vrouwelijke politici. Een vervolgonderzoek kan worden gedaan naar de vraag of er ook in Nederland een apart stereotype

bestaat over politici, mannelijke politici en vrouwelijke politici en of een dergelijk stereotype beïnvloedt hoe de politicus door burgers wordt gezien.

Literatuurlijst

- Atria (z.d.) *Vrouwenkiesrecht in Nederland*. Geraadpleegd op 3 april 2016, van http://www.atria.nl/atria/nl/bibliotheek_en_archief/dossiers/_rp_column2_1_id/1_52.
- Auspurg, K. & Hinz, T. (2015). *Factorial Survey Experiments*. Londen: Sage.
- Baldez, L. (2004). Elected Bodies: The Gender Quota Law for Legislative Candidates in Mexico. *Legislative Studies Quarterly* 29(2), 231-258.
- Barrett, A.W. & Barrington L.W. (2005). Is a picture worth a thousand words? Newspaper photographs and voter evaluations of political candidates. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 10(4), 98-113.
- Belgische Senaat (z.d.) *Huidige senatoren (alfabetisch)*. Geraadpleegd op 25 april 2016 van https://www.senate.be/www/?Mival=/index_senate&MENUID=11200&LANG=nl.
- Bittner, A. (2011). *Platform or Personality? The Role of Party Leaders in Elections*. Oxford: Oxford University Press.
- Blais, A. (2011). Political Leaders and Democratic Elections. In: K. Aarts, A. Blais & H. Schmitt (Red.), *Political Leaders and Democratic Elections* (pp. 1-10). Oxford: Oxford University Press.
- Bovens, M. & Wille, A. (2011). *Diploma-democratie. Over de spanning tussen meritocratie en democratie*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Brettschneider, F. & Gabriel, O. W. (2002). The nonpersonalization of voting behavior in Germany. In: A. King, (Red.), *Leaders' personalities and the outcomes of democratic elections* (pp. 127-157). Oxford: Oxford University Press.
- Bryman, A. (2012). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.
- CBS. (2016, 29 april). *Bevolking; geslacht, leeftijd, burgerlijke staat en regio, 1 januari*. Geraadpleegd op 2 maart 2016 van <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=03759ned&D1=1-2&D2=129-132&D3=0-4&D4=a&HDR=T&STB=G2,G3,G1&VW=T>.
- Celis, K. (2004). Het belang van de politieke aanwezigheid. Descriptieve en substantiële vertegenwoordiging van vrouwen. In: *Paper gepresenteerd tijdens het Politicologenetmaal, 27 en 28 mei 2004, Antwerpen*.
- Celis, K. & Meier, P. (2006). *De macht van het geslacht. Gender, politiek en beleid in België*. Leuven: Acco.
- Downs, A. (1957). An economic theory of political action in a democracy. *The Journal of Political Economy* LXV, 135-150.
- Eagly, A. H. (1987). *Sex differences in social behavior: A social-role interpretation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Eagly, A. H. & Karau, S. J. (2002). Theory of Prejudice Toward Female Leaders. *Psychological Review* 109(3), 573-598.
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., Glick, P. & Xu, J. (2002). A Model of (Often Mixed) Stereotype Content: Competence and Warmth Respectively Follow From Perceived Status and Competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 878-902.
- Fox, R. L. & Lawless, J. L. (2011). Gendered Perceptions and Political Candidacies: A Central Barrier to Women's Equality in Electoral Politics. *American Journal of Political Science*, 55(1), 59-73.
- Fox, R. L. & Lawless, J. L. (2014). Uncovering the Origins of the Gender Gap in Political Ambition. *American Political Science Review*, 108(3), 499-519.
- Garboni, E. S. (2015). The impact of descriptive representation on substantive representation of women at European and national parliamentary levels. Case Study: Romania. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 12(183), 85-92.
- Garzia, D. (2011). The Personalization of Politics in Western Democracies: Causes and Consequences on Leader-Follower Relationships. *The Leadership Quarterly*, 22(4), 697-709.
- Glick, P. & Rudman, L. A. (2010). Sexism. In: J. F. Dovidio, M. Hewstone, P. Glick & V. M. Esses (Red.), *Prejudice, Stereotyping and Discrimination* (pp. 328-344). Londen: Sage Publications Ltd.
- Hayes, D., Lawless, J. L. & Baitinger, G. (2014). Who cares what they wear? Media, Gender, and the Influence of Candidate Appearance. *Social Science Quarterly* 95(5), 1194-1212.

- Hilton, J. L. & Hippel, W., von. (1996). Stereotypes. *Annual Review of Psychology*, 47, 237-71.
- Holsteyn, J. J. M., van & Irwin, G. A. (1998). Inleiding. In: J.J.M. Van Holsteyn & G. A. Irwin (Red.), *De wilde frisheid van limoenen. Studiën over politici in de ogen van kiezers* (pp. 1-11). Leiden: DSWO Press.
- Holsteyn, J. J. M., van & Irwin, G. A. (1998). Over politici. In: J.J.M. Van Holsteyn & G. A. Irwin (Red.), *De wilde frisheid van limoenen. Studiën over politici in de ogen van kiezers* (pp. 12-64). Leiden: DSWO Press.
- Holsteyn, J.J.M., van & Andeweg R.B. (2008). Niemand is groter dan de partij. Over de personalisering van de Nederlandse electorale politiek. In G. Voerman (Red.), *Jaarboek Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen 2006* (pp. 105-134). Groningen: Rijksuniversiteit Groningen/DNPP.
- Holsteyn, J. J. M., van & Andeweg R.B. (2010). Demoted leaders and exiled candidates: Disentangling party and person in the voter's mind. *Electoral Studies* 29(4), 628-635.
- Huddy, L. & Terkildsen, N. (1993). Gender Stereotypes and the Perception of Male and Female Candidates. *American Journal of Political Science* 37(1), 119-147.
- Kaase, M. (1994). Is there personalization in politics? Candidates and voting behavior in Germany. *International Political Science Review* 15(3), 211-230.
- Karvonen, L. (2010). *The personalization of politics. A study of parliamentary democracies*. ECPR Press: Colchester.
- Kerevel, Y. P. & Atkeson, L. R. (2015). Reducing Stereotypes of Female Political Leaders in Mexico. *Political Research Quarterly* 68(4), 732-744.
- Kiesraad (17 september 2012). *Uitslag verkiezing leden Tweede Kamer van 12 september 2012*. Geraadpleegd op 5 april 2016 van <https://www.kiesraad.nl/sites/default/files/BIJLAGE%20bij%20nieuwsbericht%20uitslag%20TK2012.pdf>
- Kinder, D. R. (1983). *Presidential Trait. ANES Pilot Study Report*.
- King, A. (2002). Do Leader's Personalities Really Matter? In: A. King (Red.), *Leaders' Personalities and the Outcomes of Democratic Elections* (1-43). Oxford: Oxford University Press.
- King, A. (2002). Conclusions and Implications. In: A. King (Red.), *Leaders' Personalities and the Outcomes of Democratic Elections* (210-223). Oxford: Oxford University Press.
- Koenig, A. M., Eagly, A. H., Mitchell, A. A. & Ristikari, T. (2011). Are Leader Stereotypes Masculine? A Meta-Analysis of Three Research Paradigms. *Psychological Bulletin* 137(4), 616-642.
- Koning, E. A. (2009). Women for women's sake: Assessing symbolic and substantive effects of descriptive representation in the Netherlands. *Acta Politica* 44(2), 171-191.
- Lausberg, A. K. (2016). Women and Representation: Cross-Party Collaboration in the Australian Federal Parliament. *Parliamentary Affairs* 69(2), 249-268.
- Leijenaar, M. (1989). *De geschade heerlijkheid. Politiek gedrag van vrouwen en mannen in Nederland, 1918-1988*. Den Haag: SDU uitgeverij.
- Leijenaar, M. (1999). Gedwongen Evenwicht. Quota en wettelijke maatregelen in enkele Europese landen gericht op het bereiken van een genderevenwicht in het parlement. In: C. van Baalen (Red.), *Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 1999* (46-58). Den Haag: SDU.
- Leijenaar, M. (2004). *Political empowerment of women: the Netherlands and other countries*. Leiden: Nijhoff.
- Leijenaar, M. (2013). Netherlands: Gender Balance Here to Stay? In: D. Dahlerup & M. Leijenaar (Red.), *Breaking Male Dominance in Old Democracies* (173-193). Oxford: Oxford University Press.
- Lippmann, W. (1922). *Public Opinion*. New York: Harcourt.
- Lloren, A. (2015). Women's Substantive Representation: Defending Feminist Interests or Women's Electoral Preferences? *The Journal of Legislative Studies* 21(2), 144-167.
- Lovenduski, J. & Norris, P. (1993). *Gender and Party Politics*. Londen: Sage.
- Mansbridge, J. (1999). Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent "Yes". *The Journal of Politics* 61(3), 628-657.
- McDermott, M. L. (1997). Voting Cues in Low-information Elections: Candidate Gender as a Social Information Variable in Contemporary United States Elections. *American Journal of Political Science* 41(1), 270-83.

- Nimmo, D. & Savage, L. (1976). *Candidates and their images. Concepts, methods, and findings*. Pacific Palisades: Goodyear publishing company, Inc.
- Orobio de Castro, I., Harthoorn, H., Jong, de, T. & Jansen, A. (2014). *Factsheet. Vrouwen in de politiek*. Amsterdam: Atria.
- Parlement & Politiek (z.d.). *Vrouwen in de Tweede Kamer*. Geraadpleegd op 3 april 2016 van http://www.parlement.com/id/vh8lnhrre0zv/vrouwen_in_de_tweede_kamer.
- Peri, Y. (2004). *Telepopulism: Media and politics in Israel*. Stanford: Stanford University Press.
- Philips, A. (1994). Democracy and representation: or why should it matter who our representatives are? In: A. Phillips (Red.) *Feminism and Politics* (pp. 224-240). New York: Oxford University Press.
- Philips, A. (1995). *The Politics of Presence*. Oxford: Clarendon.
- Pitkin, H. F. (1972). *The concept of representation*. Londen: University of California Press., Ltd.
- Preece, J. & Stoddard, O. (2015). Why women don't run: experimental evidence on gender differences in political competition aversion. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 117(C), 296-308.
- Rahat, G. & Sheafer, T. (2007). The Personalization(s) of Politics: Israel, 1949-2003. *Political Communication* 24(1), 65-80.
- Ridder, J., den, Holsteyn, J. J. M., van & Koole, R. (2011). De representativiteit van partijleden in Nederland. In: J. J. A. Thomassen & R. B. Andeweg (Red.), *Democratie doorgelicht* (pp. 165-184). Leiden: Leiden University Press.
- Sanbonmatsu, K. (2002). Gender Stereotypes and Vote Choice. *American Journal of Political Science* 46(1), 20-34.
- Schneider, C. M. & Bos, A.L. (2014). Measuring Stereotypes of Female Politicians. *Political Psychology* 35(2), 245-266.
- Schulze, C. (2013). Women, Earmarks, and Substantive Representation. *Journal of Women, Politics & Policy* 34(2), 138-158.
- Tamerius, K. (1995). Sex, Gender, and Leadership in the Representation of Women. In: G. Duerst-Lahti en R. Mae Kelly (Red.) *Gender Power and Leadership, and Governance* (pp. 93-112). Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Thames, F. & Williams, M. S. (2013). *Contagious Representation : Women's Political Representation in Democracies Around the World*. New York: NYC Press.
- Wängnerud, L. (2009). Women in Parliaments: Descriptive and Substantive Representation. *Annual Review of Political Science* 12, 51-69.

Bijlage I

Welkom bij het onderzoek over mannen en vrouwen in de politiek.

Hoe geïnteresseerd bent u in politiek? En hoe denkt u over het aantal mannen en vrouwen in de politiek? Moet er een 'vrouwenquotum' komen?

Dit onderzoek is wellicht wat anders dan u van ons gewend bent. De uitslagen worden gebruikt voor EenVandaag, en voor wetenschappelijke publicaties.

Hoe politiek geïnteresseerd bent u?

- Heel erg politiek geïnteresseerd
- Tamelijk politiek geïnteresseerd
- Weinig politiek geïnteresseerd
- Helemaal niet politiek geïnteresseerd
- Weet niet/geen mening

Hoe politiek betrokken bent u?

- Heel erg betrokken
- Tamelijk betrokken
- Weinig betrokken
- Helemaal niet betrokken
- Weet niet/geen mening

Hoeveel politieke kennis heeft u?

- Heel veel politieke kennis
- Tamelijk veel politieke kennis
- Weinig politieke kennis
- Helemaal geen politieke kennis
- Weet niet/geen mening

In de politiek wordt soms gesproken over links en rechts. Wanneer u denkt aan uw eigen politieke opvattingen, waar zou u zichzelf dan plaatsen op een schaal van 1 tot en met 10.

Noemt u maar het cijfer dat op u van toepassing is.

.....

Stel: Er is door de politiek 100 miljoen euro extra te verdelen. Hoe zou u dit geld verdelen over de volgende beleidsterreinen? U mag al het geld aan één enkel beleidsterrein geven, maar u mag het geld ook over verschillende terreinen verdelen. U dient wel de 100 miljoen volledig te besteden, niet meer en niet minder.

Volgorde is gerandomiseerd	
Immigratie en integratie	
Zorg	
Onderwijs	
Inkomen en economie	
Internationale veiligheid en defensie	
Bestrijding criminaliteit	
Werkgelegenheid	
Natuur en milieu	

Nu volgt een beschrijving van een politicus die kandidaat is bij de volgende Kamerverkiezingen. Na de beschrijving volgen er 10 vragen over deze persoon.

Van de volgende twee vragen, kreeg de respondent random 1 vraag te zien (vignette 1m of vignette 1v).

Vignette 1m

Karel van de Berg wil Nederland sterker en mooier maken. ‘Er zijn in Nederland genoeg mooie plannen gemaakt, maar nu moeten we ze uitvoeren!’ Hij wil stem geven aan zijn achterban en daden tonen. Karel wil ook dat er rust komt in de politiek en meer aandacht voor de grotere lijnen.

Als tiener vond Karel al dat mensen in onze samenleving respectvoller met elkaar om zouden moeten omgaan. Tijdens zijn studententijd was hij politiek actief bij de jongerenafdeling van zijn partij. Hij had toen vooral aandacht voor financieel-economisch beleid. Na zijn studie Beleid, Communicatie & Organisatie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam werd hij marketing manager bij een middelgrote uitgeverij.

Als Kamerlid wil Karel bereikbaar blijven. ‘Ik hoef niet elke dag op de markt te staan om met mensen te praten, maar het contact moet laagdrempelig zijn. Ik wil feeling houden met mijn achterban en met het werkveld’. Hij denkt dat vooral zijn rol als vader en echtgenoot hem helpt om te weten wat er speelt bij de gewone mensen. Daar wil hij in de Tweede Kamer mee aan de slag. ‘En als ik zeg dat ik iets doe, dan ga ik er helemaal voor!’.

Onderstaande statements zijn gerandomiseerd	1 Helemaal mee oneens	2	3	4	5	6	7 Helemaal mee een	Weet niet/geen mening
Karel is intelligent								
Karel heeft verstand van zaken								
Karel is lui								
Karel inspireert me								
Karel krijgt dingen voor elkaar								
Karel dwingt respect af								
Karel leeft met mensen mee								
Karel heeft goed contact met mensen								
Karel is oneerlijk								
Karel is fatsoenlijk								

Vignette 1v

Carolien van de Berg wil Nederland sterker en mooier maken. ‘Er zijn in Nederland genoeg mooie plannen gemaakt, maar nu moeten we ze uitvoeren!’ Zij wil stem geven aan haar achterban en daden tonen. Carolien wil ook dat er rust komt in de politiek en meer aandacht voor de grotere lijnen.

Als tiener vond Carolien al dat mensen in onze samenleving respectvoller met elkaar om zouden moeten omgaan. Tijdens haar studententijd was ze politiek actief bij de jongerenafdeling van haar partij. Ze had toen vooral aandacht voor financieel-economisch beleid. Na haar studie Beleid, Communicatie & Organisatie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam werd ze marketing manager bij een middelgrote uitgeverij.

Als Kamerlid wil Carolien bereikbaar blijven. ‘Ik hoef niet elke dag op de markt te staan om met mensen te praten, maar het contact moet laagdrempelig zijn. Ik wil feeling houden met mijn achterban en met het werkveld’. Ze denkt dat vooral haar rol als moeder en echtgenote haar helpt om te weten wat er speelt bij de gewone mensen. Daar wil ze in de Tweede Kamer mee aan de slag. ‘En als ik zeg dat ik iets doe, dan ga ik er helemaal voor!’.

Onderstaande statements zijn gerandomiseerd	1 Helemaal mee oneens	2	3	4	5	6	7 Helemaal mee eens	Weet niet/geen mening
Carolien is intelligent								
Carolien heeft verstand van zaken								
Carolien is lui								
Carolien inspireert me								
Carolien krijgt dingen voor elkaar								
Carolien dwingt respect af								
Carolien leeft met mensen mee								
Carolien heeft goed contact met mensen								
Carolien is oneerlijk								
Carolien is fatsoenlijk								

Er volgt nogmaals een beschrijving van een politicus die mee wil doen aan de volgende Kamerverkiezingen. Na de beschrijving volgen er 10 vragen over deze persoon.

Elke respondent kreeg van onderstaande 6 vragen 1 vraag random toegewezen (2ma, 2mb, 2mc, 2va, 2vb of 2vc)

Vignette 2ma

Christiaan Hoekstra is sinds 2010 lid van het Europees Parlement. Hij is fractiespecialist op het gebied van zorg. Hij wil dat mensen die afhankelijk zijn van zorg toch zelf grip op hun leven houden. Wat voor hem van groot belang is, is persoonlijke vrijheid en eigen regie. 'Er is op dat terrein ook in de Kamer veel te doen en daar ga ik mee aan de slag!'

Zijn eerste stappen in de politiek brachten hem direct naar het Europees parlement: 'Daar zag ik de politiek in de praktijk en het heeft me nooit meer losgelaten.' Hij werkte daarvoor bij het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport en onderhandelde toen in Brussel over Europese wetgeving.

Nu wil Christiaan in de Tweede Kamer. Hij wil zich daar sterk maken voor een open en eerlijke overheid. Hij denkt dat alleen dan de burger bij de politiek betrokken raakt. Contact met burgers heeft hij graag. Hij is daarom actief door regelmatig op werkbezoek te gaan en actief te twitteren.

Onderstaande statements zijn gerandomiseerd	1 Helemaal mee oneens	2	3	4	5	6	7 Helemaal mee eens	Weet niet/geen mening
Christiaan is intelligent								
Christiaan heeft verstand van zaken								
Christiaan is lui								
Christiaan inspireert me								
Christiaan krijgt dingen voor elkaar								
Christiaan dwingt respect af								
Christiaan leeft met mensen mee								
Christiaan heeft goed contact met mensen								
Christiaan is oneerlijk								
Christiaan is fatsoenlijk								

De foto die je zojuist zag, is van een Belgische politicus (een lid van de Senaat). Heeft u deze persoon herkend?

- Ja
- Nee

Vignette 2mb

Christiaan Hoekstra is sinds 2010 lid van het Europees Parlement. Hij is fractiespecialist op het gebied van zorg. Hij wil dat mensen die afhankelijk zijn van zorg toch zelf grip op hun leven houden. Wat voor hem van groot belang is, is persoonlijke vrijheid en eigen regie. 'Er is op dat terrein ook in de Kamer veel te doen en daar ga ik mee aan de slag!'

Zijn eerste stappen in de politiek brachten hem direct naar het Europees parlement: 'Daar zag ik de politiek in de praktijk en het heeft me nooit meer losgelaten.' Hij werkte daarvoor bij het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport en onderhandelde toen in Brussel over Europese wetgeving.

Nu wil Christiaan in de Tweede Kamer. Hij wil zich daar sterk maken voor een open en eerlijke overheid. Hij denkt dat alleen dan de burger bij de politiek betrokken raakt. Contact met burgers heeft hij graag. Hij is daarom actief door regelmatig op werkbezoek te gaan en actief te twitteren.

Onderstaande statements zijn gerandomiseerd	1 Helemaal mee oneens	2	3	4	5	6	7 Helemaal mee eens	Weet niet/geen mening
Christiaan is intelligent								
Christiaan heeft verstand van zaken								
Christiaan is lui								
Christiaan inspireert me								
Christiaan krijgt dingen voor elkaar								
Christiaan dwingt respect af								
Christiaan leeft met mensen mee								
Christiaan heeft goed contact met mensen								
Christiaan is oneerlijk								
Christiaan is fatsoenlijk								

De foto die je zojuist zag, is van een Belgische politicus (een lid van de Senaat). Heeft u deze persoon herkend?

- Ja
- Nee

Vignette 2mc

Christiaan Hoekstra is sinds 2010 lid van het Europees Parlement. Hij is fractiespecialist op het gebied van zorg. Hij wil dat mensen die afhankelijk zijn van zorg toch zelf grip op hun leven houden. Wat voor hem van groot belang is, is persoonlijke vrijheid en eigen regie. 'Er is op dat terrein ook in de Kamer veel te doen en daar ga ik mee aan de slag!'

Zijn eerste stappen in de politiek brachten hem direct naar het Europees parlement: 'Daar zag ik de politiek in de praktijk en het heeft me nooit meer losgelaten.' Hij werkte daarvoor bij het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport en onderhandelde toen in Brussel over Europese wetgeving.

Nu wil Christiaan in de Tweede Kamer. Hij wil zich daar sterk maken voor een open en eerlijke overheid. Hij denkt dat alleen dan de burger bij de politiek betrokken raakt. Contact met burgers heeft hij graag. Hij is daarom actief door regelmatig op werkbezoek te gaan en actief te twitteren.

Onderstaande statements zijn gerandomiseerd	1 Helemaal mee oneens	2	3	4	5	6	7 Helemaal mee eens	Weet niet/geen mening
Christiaan is intelligent								
Christiaan heeft verstand van zaken								
Christiaan is lui								
Christiaan inspireert me								
Christiaan krijgt dingen voor elkaar								
Christiaan dwingt respect af								
Christiaan leeft met mensen mee								
Christiaan heeft goed contact met mensen								
Christiaan is oneerlijk								
Christiaan is fatsoenlijk								

Vignette 2va

Christine Hoekstra is sinds 2010 lid van het Europees Parlement. Ze is fractiespecialist op het gebied van zorg. Ze wil dat mensen die afhankelijk zijn van zorg toch zelf grip op hun leven houden. Wat voor haar van groot belang is, is persoonlijke vrijheid en eigen regie. ‘Er is op dat terrein ook in de Kamer veel te doen en daar ga ik mee aan de slag!’

Haar eerste stappen in de politiek brachten haar direct naar het Europees parlement: ‘Daar zag ik de politiek in de praktijk en het heeft me nooit meer losgelaten.’ Ze werkte daarvoor bij het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport en onderhandelde toen in Brussel over Europese wetgeving.

Nu wil Christine in de Tweede Kamer. Ze wil zich daar sterk maken voor een open en eerlijke overheid. Ze denkt dat alleen dan de burger bij de politiek betrokken raakt. Contact met burgers heeft ze graag. Ze is daarom actief door regelmatig op werkbezoek te gaan en actief te twitteren.

Onderstaande statements zijn gerandomiseerd	1 Helemaal mee oneens	2	3	4	5	6	7 Helemaal mee eens	Weet niet/geen mening
Christine is intelligent								
Christine heeft verstand van zaken								
Christine is lui								
Christine inspireert me								
Christine krijgt dingen voor elkaar								
Christine dwingt respect af								
Christine leeft met mensen mee								
Christine heeft goed contact met mensen								
Christine is oneerlijk								
Christine is fatsoenlijk								

De foto die je zojuist zag, is van een Belgische politicus (een lid van de Senaat). Heeft u deze persoon herkend?

- Ja
- Nee

Vignette 2vb

Christine Hoekstra is sinds 2010 lid van het Europees Parlement. Ze is fractiespecialist op het gebied van zorg. Ze wil dat mensen die afhankelijk zijn van zorg toch zelf grip op hun leven houden. Wat voor haar van groot belang is, is persoonlijke vrijheid en eigen regie. ‘Er is op dat terrein ook in de Kamer veel te doen en daar ga ik mee aan de slag!’

Haar eerste stappen in de politiek brachten haar direct naar het Europees parlement: ‘Daar zag ik de politiek in de praktijk en het heeft me nooit meer losgelaten.’ Ze werkte daarvoor bij het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport en onderhandelde toen in Brussel over Europese wetgeving.

Nu wil Christine in de Tweede Kamer. Ze wil zich daar sterk maken voor een open en eerlijke overheid. Ze denkt dat alleen dan de burger bij de politiek betrokken raakt. Contact met burgers heeft ze graag. Ze is daarom actief door regelmatig op werkbezoek te gaan en actief te twitteren.

Onderstaande statements zijn gerandomiseerd	1 Helemaal mee oneens	2	3	4	5	6	7 Helemaal mee eens	Weet niet/geen mening
Christine is intelligent								
Christine heeft verstand van zaken								
Christine is lui								
Christine inspireert me								
Christine krijgt dingen voor elkaar								
Christine dwingt respect af								
Christine leeft met mensen mee								
Christine heeft goed contact met mensen								
Christine is oneerlijk								
Christine is fatsoenlijk								

De foto die je zojuist zag, is van een Belgische politicus (een lid van de Senaat). Heeft u deze persoon herkend?

- Ja
- Nee

Vignette 2vc

Christine Hoekstra is sinds 2010 lid van het Europees Parlement. Ze is fractiespecialist op het gebied van zorg. Ze wil dat mensen die afhankelijk zijn van zorg toch zelf grip op hun leven houden. Wat voor haar van groot belang is, is persoonlijke vrijheid en eigen regie. 'Er is op dat terrein ook in de Kamer veel te doen en daar ga ik mee aan de slag!'

Haar eerste stappen in de politiek brachten haar direct naar het Europees parlement: 'Daar zag ik de politiek in de praktijk en het heeft me nooit meer losgelaten.' Ze werkte daarvoor bij het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport en onderhandelde toen in Brussel over Europese wetgeving.

Nu wil Christine in de Tweede Kamer. Ze wil zich daar sterk maken voor een open en eerlijke overheid. Ze denkt dat alleen dan de burger bij de politiek betrokken raakt. Contact met burgers heeft ze graag. Ze is daarom actief door regelmatig op werkbezoek te gaan en actief te twitteren.

Onderstaande statements zijn gerandomiseerd	1 Helemaal mee oneens	2	3	4	5	6	7 Helemaal mee eens	Weet niet/geen mening
Christine is intelligent								
Christine heeft verstand van zaken								
Christine is lui								
Christine inspireert me								
Christine krijgt dingen voor elkaar								
Christine dwingt respect af								
Christine leeft met mensen mee								
Christine heeft goed contact met mensen								
Christine is oneerlijk								
Christine is fatsoenlijk								

Er volgen nu enkele vragen over opvattingen in de samenleving over mannen en vrouwen. Maar het gaat er hier niet om wat u zelf vindt, maar wat u denkt dat men in het algemeen in Nederland vindt.

Hoe zelfverzekerd worden mannen gezien (op een schaal van 1 tot en met 5)?

Helemaal niet zelfverzekerd | o o o o o | Heel erg zelfverzekerd | Weet niet/geen mening

Hoe zelfverzekerd worden vrouwen gezien (op een schaal van 1 tot en met 5)?

Helemaal niet zelfverzekerd | o o o o o | Heel erg zelfverzekerd | Weet niet/geen mening

Hoe competent worden mannen gezien (op een schaal van 1 tot en met 5)?

Helemaal niet competent | o o o o o | Heel erg competent | Weet niet/geen mening

Hoe competent worden vrouwen gezien (op een schaal van 1 tot en met 5)?

Helemaal niet competent | o o o o o | Heel erg competent | Weet niet/geen mening

Hoe warmhartig worden mannen gezien (op een schaal van 1 tot en met 5)?

Helemaal niet warmhartig | o o o o o | Heel erg warmhartig | Weet niet/geen mening

Hoe warmhartig worden vrouwen gezien (op een schaal van 1 tot en met 5)?

Helemaal niet warmhartig | o o o o o | Heel erg warmhartig | Weet niet/geen mening

Hoe oprecht worden mannen gezien (op een schaal van 1 tot en met 5)?

Helemaal niet oprecht | o o o o o | Heel erg oprecht | Weet niet/geen mening

Hoe oprecht worden vrouwen gezien (op een schaal van 1 tot en met 5)?

Helemaal niet oprecht | o o o o o | Heel erg oprecht | Weet niet/geen mening

Er volgen nu enkele vragen over vrouwen in de politiek.

Er wordt wel eens gezegd dat mannen betere politieke leiders zijn dan vrouwen. Geef aan of u het eens of oneens bent met de volgende stelling:

'Mannen zijn betere politieke leiders dan vrouwen.'

- Eens
- Oneens
- Weet niet/geen mening

In de Tweede Kamer zitten mannelijke en vrouwelijke leden. Welke verhouding tussen mannen en vrouwen heeft u het liefst in de Kamer:

- Een gelijk aantal vrouwen en mannen in de Tweede Kamer
- De kleinste groep (mannen of vrouwen) moet ten minste 1/3 van de zetels krijgen
- De kleinste groep (mannen of vrouwen) moet ten minste 1/4 van de zetels krijgen
- Het maakt mij niet uit hoeveel mannelijke en vrouwelijke Kamerleden er zijn
- Weet niet / geen mening

In de Tweede Kamer zitten meer mannen dan vrouwen. Over hoe dat komt, wordt heel verschillend gedacht. Wat denkt u? Bent u het eens of oneens met de volgende verklaringen?

	Eens	Oneens	Weet niet/geen mening
Vrouwen doen onvoldoende hun best om in de Kamer gekozen te worden			
Vrouwen krijgen minder kansen in de politiek dan mannen			
Vrouwen geven hun gezin en familie voorrang boven een politieke loopbaan.			
Vrouwen hebben geschikte ervaringen voor de politiek			
Vrouwen zijn minder geïnteresseerd in de politiek dan mannen			
Vrouwen hebben niet de juiste contacten voor een politieke loopbaan			
Partijen hebben een voorkeur voor mannen omdat ze denken dat vrouwen minder kiezers aantrekken			
Vrouwen worden gediscrimineerd door politieke partijen			

In België is wettelijk geregeld dat er net zoveel mannen als vrouwen in het parlement komen. Vindt u dat er ook in Nederland zo'n regeling moet worden gemaakt?

- Ja, ik ben voor zo'n wettelijke regeling
- Nee, ik ben tegen zo'n wettelijke regeling
- Weet niet/geen mening

Hartelijk dank voor het invullen van dit onderzoek.

De uitslagen ziet u binnenkort terug bij EenVandaag.

Bijlage II

Minst mannelijke politicus (mediaan 6)

Meest mannelijke politicus (mediaan 8)

Minst vrouwelijke politica (mediaan 4)

Meest vrouwelijke politica (mediaan 8)

Bijlage III

	Gemiddelde beoordeling politici uit vignette 1 gesplitst op ideologie			
	<i>Voorkeur voor links</i>		<i>Voorkeur voor rechts</i>	
	<i>Mannelijke politicus</i>	<i>Vrouwelijke politicus</i>	<i>Mannelijke politicus</i>	<i>Vrouwelijke politicus</i>
<i>Intelligentie</i>	4,7	4,9	4,7	4,9
<i>Verstand van zaken</i>	3,8	4,1	4,0	4,1
<i>Lui</i>	2,8	2,3	2,9	2,6
<i>Inspireren</i>	3,2	3,4	3,5	3,5
<i>Dingen voor elkaar krijgen</i>	3,8 ^x	3,9 ^x	3,8 ^x	3,8 ^x
<i>Respect afdwingen</i>	3,7	4,0	3,9	4,1
<i>Meeleven</i>	4,2	4,5	4,4	4,6
<i>Contact met mensen</i>	4,0	4,3	4,3	4,5
<i>Oneerlijk</i>	2,9	2,5	2,9	2,7
<i>Fatsoenlijk</i>	4,9	5,1	4,9	5,1
Resultaten verkregen door middel van <i>independent t-test</i> Alles is significant (P<0,05), tenzij anders aangegeven met X.				

	Gemiddelde beoordeling politici uit vignette 1 gesplitst op voorkeur beleid			
	<i>Voorkeur voor soft policy</i>		<i>Voorkeur voor hard policy</i>	
	<i>Mannelijke politicus</i>	<i>Vrouwelijke politicus</i>	<i>Mannelijke politicus</i>	<i>Vrouwelijke politicus</i>
<i>Intelligentie</i>	4,7	5,0	4,7	4,8
<i>Verstand van zaken</i>	3,9	4,1	4,0 ^x	4,0 ^x
<i>Lui</i>	2,8	2,4	2,9	2,7
<i>Inspireren</i>	3,3	3,5	3,4 ^x	3,4 ^x
<i>Dingen voor elkaar krijgen</i>	3,9	3,9	3,8	3,7
<i>Respect afdwingen</i>	3,8	4,1	3,9 ^x	3,9 ^x
<i>Meeleven</i>	4,3	4,6	4,4	4,5
<i>Contact met mensen</i>	4,2	4,4	4,3 ^x	4,3 ^x
<i>Oneerlijk</i>	2,9	2,6	2,9	2,7
<i>Fatsoenlijk</i>	4,9	5,1	4,9	5,1
Resultaten verkregen door middel van <i>independent t-test</i> Alles is significant (P<0,05), tenzij anders aangegeven met X.				

Gemiddelde beoordeling politici uit vignette 1 gesplitst op geslacht respondent				
	<i>Man</i>		<i>Vrouw</i>	
	<i>Mannelijke politicus</i>	<i>Vrouwelijke politicus</i>	<i>Mannelijke politicus</i>	<i>Vrouwelijke politicus</i>
<i>Intelligentie</i>	4,7	4,8	4,8	5,1
<i>Verstand van zaken</i>	3,9	4,0	4,0	4,3
<i>Lui</i>	2,9	2,6	2,7	2,3
<i>Inspireren</i>	3,4 ^x	3,4 ^x	3,3	3,6
<i>Dingen voor elkaar krijgen</i>	3,8	3,7	3,9	4,1
<i>Respect afdwingen</i>	3,8	4,0	4,9	4,2
<i>Meeleven</i>	4,3	4,5	4,4	4,7
<i>Contact met mensen</i>	4,2	4,3	4,3	4,6
<i>Oneerlijk</i>	2,9	2,7	2,7	2,4
<i>Fatsoenlijk</i>	4,8	5,1	5,0	5,3
Resultaten verkregen door middel van <i>independent t-test</i> Alles is significant (P<0,05), tenzij anders aangegeven met X.				

Gemiddelde beoordeling politici uit vignette 1 gesplitst op leeftijd respondent						
	Respondenten 18-34 jaar		Respondenten 35-54		Respondenten 55 en ouder	
	<i>Mannelijke politicus</i>	<i>Vrouwelijke politicus</i>	<i>Mannelijke politicus</i>	<i>Vrouwelijke politicus</i>	<i>Mannelijke politicus</i>	<i>Vrouwelijke politicus</i>
<i>Intelligentie</i>	4,5 ^a	4,8	4,5 ^b	4,7 ^c	4,7 ^{ab}	5,0 ^c
<i>Verstand van zaken</i>	3,8 ^a	3,9	3,8 ^b	3,8 ^c	4,0 ^{ab}	4,1 ^c
<i>Lui</i>	2,8	2,5	2,9	2,7 ^c	2,8	2,5 ^c
<i>Inspireren</i>	3,0 ^a	3,1 ^c	3,1 ^b	3,1 ^d	3,4 ^{ab}	3,6 ^{cd}
<i>Dingen voor elkaar krijgen</i>	3,7	3,8	3,6 ^a	3,6 ^b	3,8 ^a	3,9 ^b
<i>Respect afdwingen</i>	3,4 ^a	3,6 ^c	3,5 ^b	3,6 ^d	3,9 ^{ab}	4,1 ^{cd}
<i>Meeleven</i>	4,1 ^a	4,3 ^c	4,2 ^b	4,4 ^d	4,2 ^{ab}	4,5 ^{cd}
<i>Contact met mensen</i>	4,1	4,4	4,0 ^a	4,2 ^b	4,2 ^a	4,5 ^b
<i>Oneerlijk</i>	3,2 ^a	2,7	3,1 ^b	2,8 ^c	2,8 ^{ab}	2,6 ^c
<i>Fatsoenlijk</i>	4,8	5,0	4,8 ^a	4,9 ^b	4,9 ^a	5,2 ^b

Leeswijzer per rij:
 In de rij 'intelligentie' is zichtbaar dat het oordeel van de respondenten tussen 18-34 jaar over de mannelijke politicus significant verschilt met het oordeel over de mannelijke politicus van respondenten van 55 en ouder (a correspondeert met a). Ook is zichtbaar dat het oordeel over de mannelijke politicus van respondenten tussen de 35-54 jaar significant verschilt met het oordeel van de respondenten van 55 jaar en ouder over de mannelijke politicus (b correspondeert met b). Ten slotte is zichtbaar dat het oordeel van de respondenten tussen de 35 en 54 jaar over de vrouwelijke politicus significant verschilt van het oordeel over de vrouwelijke politicus van de respondenten van 55 jaar en ouder.
 Resultaten verkregen door middel van ANOVA.

